

YSLAM DININIŇ ZENANA GOÝAN HORMAT-SYLAGY

Ýazyjy:

Abdurrazzak bin Abdulmuhsyn el-Bedr

YSLAM DININIŇ ZENANA GOÝAN HORMAT- SYLAGY.

Ýazyjy:

ABDURRAZZAK IBN ABDULMUHSIN EL-BEDR.

Ikinji çap.

Ähli soraglary elektron poçtalaryň üsti bilen berip bilersiňiz.

Pygambermirasy1@gmail.com

Kuranwehadys@gmail.com

Başga-da kitap ýüklemek üçin: kuranwehadys.com

Mazmuny

Sözbaşy.	4
Möhüm esaslar.	7
Birinjilik bilen:.....	7
Ikinjilik bilen:	7
Üçünjilikden:	9
Dördünjilikden:.....	10
Bäşinjiden:	10
Altynjydan:	11
Aýal-maşgala kimdir?.....	13
Ynsana hakyky hormat-sylag goýmagyň manysy.	16
Aýal-maşgalanyň yslandaky hormaty.	20
Kurany-kerimiň aýal-maşgala ýagşylyk etmek, olar bilen ýagşy gatnaşmak tabşyryklary.	24
Yslamyň saýasynda aýal-maşgalanyň gadyrdan bolmagy.	31
Musulman aýal-maşgalany gabanmak.....	39
Yslam aýal-maşgalanyň halasgäridir.....	41
Yslamyň aýal-maşgalany aýap saklamagy, aýamaklygy.	45
Möhüm beýan.	50

Bismillahirrahmanirrahym.

Sözbaşy.

Bize dini kämil edip berene, biziň üstümize nygmaty tamamlana, ymmatymyzy (Yslam ymmatyny) iň haýyrly ymmat eden Allaha hamd-senalar bolsun, şeýle hem, Ol bize içimizden Resul (ilçi) iberdi, (ol Resul) bize Onuň (Allahyň) aýatlaryny okap berýär, bizi päkleýär, bize Kitap we Hikmeti öwredýär. Salawatlar we salamlar älemlere rehmet, amal edijilere görelde, ýöreýänlere ýol-ýörelge hökmünde iberilene (pygamberimize), onuň maşgalasyna we egindeşlerine bolsun, soňra:

Allahyň musulman bendesine beren (ýa eçilen) nygmaty azymdyr, bu beýik dine, Yslam dinine, hidaýet bermegi uly merhemetdir, bu din Allahyň öz bendeleri üçin razy bolan dinidir, ony olara kämil edip berdi, olardan ondan başga dini kabul etmez, Allah Tagala şeýle diýýär:

"Men bu gün üçin siziň diniňizi (parzlary, halaly we haramy beýan edip) kämil etdim we size (dini kämil etmek bilen) Öz nygmatymy doly berdim hem-de siziň yslam (dininde) bolmagyňyza razy boldum." (Mäide 3)

أَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا

"Takyk, Allahyň ýanynda (hak) din yslamdyr." (Äli Imran 19)

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ

"Kim yslamdan başga din islese, (bilip goýsun), ondan (başga din) hiç haçan kabul edilmez we ol ahyretde hem zyýana galanlardan bolar." (Äli Imran 85)

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ٨٥

"Emma, Allah size imany söýdürdi hem-de ony ýürekleriňizde (has-da) gözelleşdirdi. Size küpüri, pasyklygy we asylygy (Haka tabynsyzlygy) ýigrendirdi. Ine, (bu hili häsiýetdäkiler), olar dogry ýoldakylaryň hut özleridir. (Bu) Allah tarapyndan bir pazly-kerem we nygmatdyr. Allah (ähli zady) bilýändir, hikmet eýesidir. " (Hujuret 7-8)

8)

وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَبٌ إِلَيْكُمْ إِلَّا يَمُنَ وَرَزَيْتَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمْ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ
أُولَئِكَ هُمُ الرَّشِدُونَ ۖ فَضَلًا مِّنَ اللَّهِ وَنِعْمَةً ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝

Bu din bilen Allah (adamlaryň) ynançlaryny we ahlaklaryny düzetti, bu din bilen dünýä ýaşayşyny we ahyreti düzetti, bu din bilen adamyň içini-daşyny bezedi, bu dini kabul edip, oňa ýapyşan her kişini batylyň penjelerinden, azgynlygyň çukurlaryndan, gyşarma we azaşma typançaklaryndan (Allah) bu din bilen halas edendir. Bu hak diniň myratmaksatlary, usul-ugurlary, (eltýän) soňlary, (berýän) miweleri aňrybaş derejede berkdir (kämildir, aýypsyzydyr). Bu diniň habarlarynyň hemmesi hakdyr, hakykatdyr, dogrudyr, onuň hökümleriniň hemmesi ýagşylykdyr, adalatdyr, aklyň "şuny gadagan edäýmeli ekeni" diýjegini buýurmaz, aklyň "şuny buýraýmaly ekeni" diýjegini gadagan etmez, aklyň "şuny haram edäýmeli ekeni" diýjegini halal etmez, aklyň şuny halal edäýmeli ekeni" diýjegini haram etmez. (Ýagny, diniň hökümleri selim, sagdyn akla ters gelmez).

Bu diniň beýik habarlaryndan birini hem bozujy dürs, dogry hiç ylym gelen däldir (bir ylym hem onuň habarlarynyň birini puja çykaryp bilmez), onuň berkarar hökümleriniň birini hem batyla çykarjak dogry höküm gelen däldir.

Bu beýik din haka we dogry ýola ugrukdyryan dindir, dogruçylyk bu diniň şygarydyr, adalat çägidir, hak-hakykat diregidir, merhemet ruhy we maksadydyr, haýyr ýan-ýoldaşydyr, ýagşylyk, düzetmek gözelligi we amallarydyr, dogry ýol, paýhaslylyk (ruhy) azygydyr, kim bu dini taşlap, onuň ýolundan sowulsa, ondan berk akyda (ynanç) gider, ýagşy amallary aýrylar, ýokary ahlak, pähimlilik gider, onuň ýerine aklyň güman etmeleri, pikirleriň ujypsyzylygy, ýaramaz amallar, pes gylyklar geler.

Şonuň üçin, ynsana berlen iň uly keramat (ýagşylyk, nygmat) bu beýik dinde bolmagydyr, ondan berk ýapyşyp, dogry ýolda bolmagy (bu uly üstünlikdir), onuň buýruklaryny we görkezmelerini ýerine ýetirmeklikdir, şeýle hem, onuň her gadagan eden zadyndan, duýduran zadyndan bütinleýin daşda bolmak, häzir bolmak.

Bu din zenana uly sylag-sarpa goýandyr, ony gorandyr, onuň hukuklaryny berjaý edendir, oňa zulum, nähaklyk etmegi, onuň ejizligini ulanmagy we ş.m. zatlary gadagan edendir. Şeýle hem, dinimiz aýal we

onuň bilen ýaşayanlar üçin oňa (aýala) ýakymly durmuşy, deňlik ýaşayşy, ysnyşygy, iki dünýä bagtyny üpjün etjek kada-kanunlary, tertip-düzgünleri, dürs, hikmetli ýol görkezmeleri goýandyr.

Möhüm esaslar.

Bular ýaly ähmiýetli ýagdaýda musulman adam hökman käbir möhüm esaslar, beýik kadalar bilen tanyş bolmalydyr, çünki olary bilmek bilen, olara üns bermek bilen, olara görä ýöremek bilen hakyky ikram (sylag), kämil, doly peşgeş, iki dünýe ömürlük bagt amala aşyrylýar.

Birinjilik bilen:

Hökümleriň iň gowusy, iň berkarary, iň kämili, iň gözeli älemleriň Robby bolan, ähli mahlukatlaryň ýaradyjysy bolan Allahyň hökümleridir, şu aýatlarda aýdylyşy ýaly:

"Höküm bolsa diňe Allahyňkydyr. Ol diňe Özüne ybadat etmegiňizi emir edýär. Ine, dogry din şudur. Ýöne ynsanlaryň köpüsi bilmezler." (Ýusuf 40)

إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ۝

"(Allahyň adalatly hökümüne) anyk göz ýetiren kowum üçin Allahdan has gowy höküm berjek kim bar?!" (Mäide 50)

وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ۝

"Höküm berýänleriň iň haýrylysy Oldur!" (Agraf 87)

وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ۸۷

"Allah höküm ýöredijileriň iň rüstemi dälmi eýsem?" (Tin 8)

أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ۸

"Şeýdip, Allah size aýatlary beýan edýär. Allah (ähli zady) bilýändir, hikmet eýesidir." (Nur 59)

وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَضُوا كَمَا أَسْتَدِّنُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ آيَاتِهِ ۖ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ۝

Ikinjilik bilen:

Bendäniň bagtlylygy, keramaty - onuň takwalygy bilen berk baglanyşyklydyr (ýagny, ynsan Allaha boýun bolmakda näçe berk bolsa,

Onuň hökümlerini berjaý etmekde näçe dowamatly bolsa, şonça ol bagtly bolar). Onuň bagtlylykdan paýy, nesibesi Allaha bolan tagadynyň paýy, nesibesine baglydyr, aýatda şeýle diýilýär:

"Eger-de siz gadagan edilen uly günälerden saklansaňyz, siziň (beýleki) erbetlikleriňizi (kiçi günäleriňizi) örteris (bagyşlarys) we sizi belent mertebeli ýere salarys." (Nisa 31)

إِن تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا ۝

"Ýasin" süresindäki adamyň sözlerini getirip, Allah aýatda şeýle diýýär:

"Takyk, men siziň Perwerdigäriňize iman getirdim, maňa gulak asyň!» (diýdi). (Ol adama: «Eý, bendäm: «Gel), jennete gir!» diýildi. Şonda ol: «Käşgä, kowumym hem Perwerdigärimiň meniň günälerimi geçendigini we meni hormatly kişilerden edendigini bilsediler» diýdi." (Ýasin 25-27)

إِنِّي ءَامَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ ۝ قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ ۗ قَالَ يَلَيْتُ قَوْمِي يَعْلَمُونَ ۝ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ۗ

Başga aýatlarda şeýle diýýär:

"Öz janyny (maddy hem ruhy hapalardan) päklän kişi halas bolar! Ony (janyny) günäler bilen örten zyýana sezewar bolar." (Şems 9-10)

قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا ۖ وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّاهَا ۖ

"Eý, ähli-kitap! Siziň kitapda (Töwratda we Injilde) gizlän zatlaryňyzyň köpüsini size beýan edýän we köpüsini hem geçýän (bagyşlaýan) ilçimiz (Muhammet) geldi. Takyk, size Allah (tarapyndan) bir nur we äşgär kitap (Kuran) geldi. Allahyň razylygyny isleýänleri (Allah) onuň (Kuranyň) üsti bilen salamatlyk ýoluna gönükdirer we Öz rugsady (eradasy) bilen olary zulmatdan (kapyrlykdan) nura (imana) çykarar we dogry ýola gönükdirer."

(Mäide 15-16)

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِّمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ ۖ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُّبِينٌ ۗ يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ ۖ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۗ

Üçünjilikden:

Musulman adam, musulman aýal bu dünýäde öz duşmanlarynyň bardygyna üns bermelidirler, olaryň keramatyny ýok etmäne çalyşýan, hezzet-hormatyny, bagtyny gowşatmak isleýän, olary peseldip, abraýdan düşürmek üçin ellerinden gelýänini edýänleriň bardygyna göz ýetirmelidirler.

Olaryň ilkinjisi - Allahyň, Yslamyň, mömin bendeleriň duşmany bolan - şeýtandyr, Allahyň möminlere bu dini peşgeş etmegi, dogry ýola hidäyet etmegi onuň janyny ýakyp, gaharlandyrýandyr. Şonuň üçin, şeýtan olara ýowuz uruş yglan edendir, her ýolda olara duzak gurandyr, olaryň keramatyny ýok etmek üçin, hezzet-abraýdan gaçyrmak üçin olara her tarapdan gelýändir, Allah aýatda şeýle diýýär:

"Bir wagt Biz perişdelere: «Adama sežde ediň!» diýenimizde, olar sežde etdiler, diňe Iblis (sežde etmedi. Iblis): «Palçykdan ýaradan kişiňe sežde edeýinmi?!» diýdi. (Iblis): «Şu menden üstün eden kişiňi gördüňmi? (Onuň menden nämesi artyk?). Takyk, eger meni kyýamat gününe çenli (diri) galdyrsaň, şübhesiz, onuň zürýadyny gol astyma alaryn (azdyraryn). (Olardan) diňe az sanlysy (Saňa gulluk ederler)» diýdi.

(Allah): «Git, güm bol! Olardan kim saňa tabyn bolsa, takyk, ýeterlik azap hökmünde dowzah siziň jezaňyz bolar. Olardan güýjüň ýetenini sesiň bilen azdryber! Olaryň üstüne atly we pyýada (goşunyň) bilen galmagallap çoz! Olaryň mal-mülklerine, çaga-çugalaryna şarik bol! Olara (ýalan) wada ber! Şeýtan olara ýalandan başga zady wada bermez» diýdi." (Isra 61-64)

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَكِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ قَالَ أَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتُ طِينًا ۝ قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَذَا
الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَىٰ لَيْنٍ آخَرْتَنِي إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ لِأَحْتَبِكَ ۚ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا ۝ قَالَ أَذْهَبَ فَمَنْ تَبِعَكَ
مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاءُكُمْ جَزَاءً مَّوْفُورًا ۝ وَأَسْتَفْزِرُّ مِنْ أَسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ
وَرَجْلِكَ وَشَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعِدهُمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا ۝

"Takyk, şeýtan siziň duşmanyňyzdyr. Şonuň üçin siz hem ony özüňize duşman biliň! Ol tarapdarlaryny diňe oda laýyk kişiler bolmaglary üçin çagyryň." (Fatyr 6)

إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ١

Her musulman erkege we musulman aýala şeytandan häzir bolmak parzdyr, şeýle hem, olary bu ikramdan (dinden) daşlaşdyrmagy maksat edinen her duşmandan häzir bolmagy parzdyr.

Dördünjilikden:

Ynsanyň üstünligi, ýagdaýynyň düzüwligi, halynyň dogrulygy, keramatanyň amala aşmagy beýikligiň Robby bolan, ähli aýyplardan päk bolan, Hojaýyn bolan Allahyň elindedir, muňa iman etmek zerurdyr. Allah aýatda şeýle diýýär:

"Allah kimi abraýdan düşürse, oňa abraý gazandyrjak (hiç kim) ýokdur. Allah islän zadyny ýerine ýetirer." (Haj 18)

وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ١٨

Şonuň üçin, ynsan öz Robby Subhanehu bilen baglanyşygyny güýçlendirmelidir, keramatyny (abraýyny, üstünligini) Ondan dilemelidir, Pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle doga eder ekeni:

"Eý Allah! Hal-ýagdaýymyň goragy bolan dinimi düzet, ýaşaýşym bolan dünýämi düzet, dönuşim bolan ahyredimi düzet, haýatymy hemme haýryň artmagyna sebäp eýle, ölümimi hemme şerden amanlyga sebäp eýle." (Muslim)

«اللَّهُمَّ أَصْلِحْ لِي دِينِي الَّذِي هُوَ عِصْمَةٌ أَمْرِي، وَأَصْلِحْ لِي دُنْيَايَ الَّتِي فِيهَا مَعَاشِي، وَأَصْلِحْ لِي آخِرَتِي الَّتِي فِيهَا مَعَادِي، وَاجْعَلْ الْحَيَاةَ زِيَادَةً لِي فِي كُلِّ خَيْرٍ، وَاجْعَلِ الْمَوْتَ رَاحَةً لِي مِنْ كُلِّ شَرٍّ»

Ýagdaýlaryň düzelmegi üçin, işleriň başa barmagy üçin, hormat-sylaga eýe bolmagy üçin hiç kim öz Robbundan oňup bilýän däldir, ýokardaky doga muny aňladýandyr.

Bäşinjiden:

Ynsanyň bu durmuşdaky iň uly aladasy - Allahyň ýanynda kerim bolup, Onuň sylagyny gazanjak bolmalydyr, şeýle hem, Allahyň abraýly bendeleri üçin taýynlap goýan zatlaryna ýetjek bolmalydyr, olar barada şeýle diýýär:

"Ine, bular Jennetde sylag-hormata (näzi-nygmata) gowşarlar." (Magarij

35)

أُولَئِكَ فِي جَنَّةٍ مُّكْرَمُونَ ۝

Ynha bu hakyky sylag-hormatdyr, ony gazanmanyň ýeke-täk ýoly - gizlinlikde-de, äşgärlikde-de, gaýypda-da, bar bolmakda-da Allahdan gorkmak, takwa bolmak, aýatda Allah şeýle diýýär:

"Siziň Allahyň ýanynda iň hormatlyňyz has takwa bolanyňyzdyr."

(Hujuret 13)

إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ۝

Sahyhda (Buharynyň kitabynda) Ebu Hureýra (Allah ondan razy bolsun) şeýle diýýär: “Pygamberimize (Sallallahu aleyhi we sellem) aýtdylar:

“Adamlaryň iň hormatlysy kim?” Ol: “Iň hormatlysy - iň takwasydyr (iň beter Allahdan gorkýanydyr)” diýdi” (Buhary)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قِيلَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

«مَنْ أَكْرَمُ النَّاسِ؟» قَالَ «أَكْرَمُهُمْ أَتْقَاهُمْ»

Kim hormaty başga ýoldan gözlese, **boş ýere hereket edip, ondan tamasy çykamaz.**

Altynjydan:

Aýratyn zenanyň bilmeli zady - şerigatyň (diniň) aýal bilen baglanyşykly hökümleri - aňrybaş derejede mäkämdir (dürsdür, dogrudyr), aňrybaş derejede ajaýypdyr, olaryň birisinde-de kemçilik, ýalňyşlyk ýokdur, birisinde-de zulum, zalymlyk, hata ýokdur, nädip beýle bolmasyn?! Ol hökümler höküm berijileriň iň haýrylysynyň hökümleri dälmi eýsem?! Älemleriň Robbunyň indereni dälmi?! (Ol Allah) (barlyklary) dolandyrmakda Hikmet eýesidir, bendelerini görüp durandyr, adamlaryň bagtynyň, utuşynyň, iki dünýä eşrediniň (bähbidiniň) nämededigini Allah iň gowy bilijidir. Şol sebäpli, Allah bilen ýa başgalar bilen baglanyşykly hökümlerini zalymlyk, nähaklyk, kemterlik, ýalňyşlyk bilen, şularyň haýsam bolsa biri bilen wasp etse, Robbunyň hak mertebesini bilen dälidir, Ony hakyky tagzym bilen tagzymdan dälidir, Beýik Allah şeýle diýýär:

"Siz näme üçin Allahyň azamadyndan (beýikliginden) gorkmaýarsyňyz." (Nuh 13)

مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا ۝۱۳

Ýagny: Allah bilen Ony beýikläp, tagzýmlap gatnaşmaýarsyňyz, beýiklemek -tagzým etmekdir. Allahy beýiklemegiň içine şular girýär:

Onuň hökümlerini ýerine ýetirmek,

Onuň emirlerine boýun bolmak,

Onuň (hökümleriniň, emirleriniň) salamatdygyny, kämildigini, belentdigini ygtykat (ynanç) etmekdir.

Kim munuň tersini pikir etse, ol (Allahy) tagzýmlamakdan daşlaşandyr, ol iki dünýäde-de biabraý bolup, uly aýyba mynasypdyr.

Bu möhüm esaslardyr, ähmiýetli kadalardyr, (zenan) mowzugyna girmezden öň olara üns berip, dykgat etmeklik hökmandyr, has dogrusy - hakykatdanam bular (bu mowzугyň) daýanýan söýegleridir, direlýän diregleridir.

AÝAL-MAŞGALA KIMDIR?

(Arap) dilinde aýal sözi "el-mer-e" erkek sözüniň aýallyk formasydyr, şeýle hem, "imro-e", "mere-tun" diýilýär. Emma köplük formasy bu sözden gelip çykman, "nisä" we "niswe" (ýagny, aýallar) diýilýär. (Aýal) erkegiň haýatyndaky ýan-ýoldaşy edilip Allahyň ýaradan mahlugydyr. Ilkibaşda zenan (erkek) adamdan ýaradylýar, munuň sebäbi - (ikisiniň) birmeňzeşligini çuňaltmak, baglanyşygyny, ýakynlaşmagyny mäkämleşdirmekdir, şeýdip, olaryň arasynda söýgi, merhemet iň gözəl şeklide, iň ajaýyp görnüşinde amala aşar.

Kuranyň aýatlarynda Allah şeýle diýýär:

"Eý, ynsanlar! Sizi ýeke-täk bir jandan (Adam atadan) ýaradan, ondan hem aýalyny (How enäni) ýaradyp, ol ikisinden bolsa, ençeme erkekleri we aýallary köpelden Perwerdigäriňizden gorkuň! Onuň (Allahyň ady) bilen biri-biriňizden soran wagtyňyz, Allaha (hormat goýmazlykdan) we öz araňyzdaky garyndaşlyk gatnaşyklaryny (saklamazlykdan) gorkuň! Takyk, Allah siziň üstüňizden gözgeçilik edip durandyr." (Nisa 1)

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا
كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ۝

"Siziň ysnyşmagyňyz üçin öz (jynsyňyzdan) jübüt taý ýaradyp, araňyzda söýgi we mähir-muhabbet döretmegi hem Onuň delillerindendir. Elbetde, bu zatlarda pikir edýänler üçin ybrat bardyr." (Rum 21)

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي
ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ۝

"Allah siziň üçin özüňizden jübütler (ýanyoldaşlar) ýaratdy. Jübütleriňizden bolsa ogullar we agtyklar ýaratdy. Size päk (gözəl) zatlardan rysgal berdi. Eýsem, olar batyl (zatlara) iman getirip, Allahyň nygmatyny inkär edýärlermi?" (Nahl 72)

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ
أَقْبَالَ بَطِلٍ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ»

Bu aýatlar How enäniň Adam atadan ýaradylanyny, soňra ol ikisinden ençeme erkek-aýallary öýlendirmek, dogmak arkaly (Allahyň) köpeldenini aňladýar.

Allah erkek adama düzüm tapawutlylygyny, (özüne laýyk bolan) aýratynlygyny berendir, edil şeýle hem zenana düzüm tapawutlylygyny, (özüne laýyk bolan) aýratynlygyny berendir. Bu düzüm tapawutlylygyndan, (özüne laýyk bolan) aýratynlygyndan çykmaklyk - fytratdan (adamyň tebigatyndan) gyşarmakdyr, (dogry) ýoldan aýrylmakdyr, Ebu Hureýranyň "iki sahyhda" habar beren hadysynda Pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýýär:

"Takyk, zenan gapyrgadan ýaradylandyr, onuň iň egri ýeri ýokarsydyr, ony dogrulajak bolsaň döwersiň, ony (şol halyna) ulansaň egriligine ulandygyň bolar." (Buhary we Muslim)

«إِنَّ الْمَرْأَةَ كَالضِّلَعِ، إِذَا ذَهَبَتْ تُقِيمُهَا كَسَرَتْهَا، وَإِنْ تَرَكَتْهَا اسْتَمْتَعَتْ بِهَا وَفِيهَا عَوْجٌ»

Newewi (Allah oňa rehmet etsin) aýtdy:

"Munda (hadysda) fykh alymlarynyň ýa käbir fykh alymlarynyň sözlerine delil bardyr, (olaryň sözleri): How ene Adam atanyň gapyrgasyndan ýaradylandyr, şu aýatda Allah şeýle diýýär: "Sizi ýeke-täk bir jandan (Adam atadan) ýaradan, ondan hem aýalyny (How enäni) ýaradyp."⁽¹⁾ (Sahyh Muslimyň şerhi)

Munuň aňladýan zady - aýalyň gurluş esasy, ýaradylyş düýbi käbir aýratynlyklar, tapawutly alamatlar bilen parhlandyrylandyr, ol aýratynlyklar we tapawutly alamatlar aýalyň durmuşdaky özboluşly ýagdaýyny, belli (ýaşaýyş) düzgünini kesgitleýär. Meselem, onuň aýallyk (häsiýetleri), ejeligi, ýuka-ýürekliligi, gowşaklygy, hal-ýagdaýynyň köp üýtgäp durmagy, aýbaşy ýagdaýda bolmaklygy, göwreli ýagdaýda bolmaklygy, näz etmegi (meselem: göwreli wagty aş saýlamagy), çaga dogurmagy, süýt emdirmegi, bäbege garaşyk etmegi we aýala mahsus

(1) Nisa 1

bolan başga aýratynlyklar. Edil şolar ýaly, erkegiň hem tapawutly alamatlary we aýratynlyklary bardyr.

Bir tarapyň beýleki tarapyň aýratynlyklaryna meýil etmegi, isleg bildirmegi ýerlikli däldir, aýatda Allah şeýle diýýär:

"Allahyň siziň biriňizi beýlekiňizden artyk (etmäge sebäp) eden zatlaryna (bahyl bolup) arzuw edip durmaň! Erkekler gazanan zatlaryndan nesibeleri bardyr. Aýallara hem gazanan zatlaryndan nesibeleri bardyr. Siz Allahyň pazly-kereminden (özüňize haýyrly bolan zatlary) islän! Takyk, Allah elmydama ähli zady bilýändir."

(Nisa 32)

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا
اَكْتَسَبْنَ وَسَلُّوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّا اللَّهُ كَان يَكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ۝۳۲

"Erkekler aýallaryň hojaýnydyr. (Munuň sebäbi) Allahyň (ynsanlaryň) käbirlerini beýlekilerinden artyk etmegi hem-de (erkekleriň) emläklerinden (galyň tölemek, eklemek ýaly) çykadjylary etmekleridir." (Nisa 34)

الرِّجَالُ قَوْمُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالَّذِينَ حَقَّتْ قَيْنَتُكَ
حَفِظَتْ لِغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَأَهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَأَضْرِبُوهُنَّ
فَإِنْ أَطَعَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّا اللَّهُ كَان عَلِيمًا كَبِيرًا ۝۳۴

Erkekler mahsus käbir häsiýetler, mysal üçin, akly kämil bolmagy, tolgunmazlyk, sabyrlylyk, takatlylyk, durnuklylyk, gaýymlyk, çydamlylyk, kuwwatlylyk we başga-da aýallaryň ejiz gelip, erkekler has mahsus bolan häsiýetler sebäpli Allah erkek adamy zenandan üstün edendir.

Şol sebäpli, aýalyň erkegiň önünde (aýalyň) başarjaňlygyna, ýaradylyş esasyna mynasyp borçlary bardyr we erkeginem aýalyň önünde (erkegiň) başarjaňlygyna, ýaradylyş esasyna mynasyp borçlary bardyr.

YNSANA HAKYKY HORMAT-SYLAG GOÝMAGYŇ MANYSY.

Aýat-hadyslara, delillere ser salan Allahyň ynsana goýan hormat-sylagynyň iki görnüşdigine göz ýetirer:

1) Umumy hormat-sylag, şu aýatda Allahyň beýan edişi ýaly:

"Kasam bolsun! Biz adam ogluna hormat-sylag goýduk we (neslini) ýerde we deňizde (ulaglar arkaly) alyp gitdik. Olara päk (gözel) zatlardan rysgal berdik. Olary ýaradan zatlarymyzyň köpüsinden mertebeläp üstün etdik." (Isra 70)

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا .

Kurtubi (atly tefsir alymy) aýtdy:

"Ynsany boýly-syratly edip, (gözel) şekilde, keşpde ýaratmagy hormat-sylagy aňladýandyr, şeýle hem, adamlardan başga hiç janly zada mümkin däl bolan suwda-ýerde seýran edip bilmekleri, isleg, erada, dolandyrmak häsiýetleriň bolmagy, olara mahsus bolan iýmitleri, içgileri, geýimleri bermegi bularyň barysy sylagdyr. Bu zatlar adamlara degişli bolşy ýaly haýwanlara degişli däldir, çünki ynsan mal-baýlyk gazanç etmäge ukyplydyr, egin-eşik geýmek, birnäçe iýmitlerden düzülen naharlary bişirip iýmek ýeke ynsanlara degişlidir, emma haýwanlaryň iň edip biljek işi - çyg et iýmek ýa birdürli iýmit iýmekdir." (Jämig Li ahkäm Kuran)

Ibn Kesir (atly tefsir alymy) aýtdy:

"(Bu aýatda) Allah adamoglundy iň gözel şekilde, iň kämil keşpde ýaradyp, oňa hormat-sylag, sarpa goýandygy barada habar berýär, şu aýatda-da aýdyşy ýaly: **"Takyk, Biz ynsany iň ajaýyp görnüşde (hoşsurat, akyly-başly, kämil bir barlyk edip) ýaratdyk."**⁽¹⁾ Ýagny: dik halynda iki aýagynda ýöräp bilmegi, iki elleri bilen iýip bilmegi, emma haýwanlar dört aýakda ýöräp, agyzlary bilen iýýärler, şeýle

(1) Tin 4

hem, ynsanyň dini we dünýewi zatlary parhlandyryp, haýsynda peýda haýsynda zyýan bardygyny gözi, gulagy, kalby bilen saýgaryp bilmegi Allahyň sylagydyr.” (Tefsir Kuran Azym).

2) Mahsus hormat-sylag, ýagny, ynsanyň bu dine hidaýet edilmegi, älemleriň Robbuna boýun bolmak bagtyna gowuşmagy, ynha şul hakyky sylagdyr, kämil belentlikdir, ikidünýe ömürlük bagtydyr, çünki, Ýslam Beýik Allahyň dinidir, hezzet-hormatyň, belentligiň, dogrulygyň dinidir, şeýlelik bilen, belentlik Allahyňkydyr, Resulynyňky we möminleriňkidir.

Ynsanyň hormat-sylag gazanmak üçin Allahyň azamadyna (beýikligine) tabyn bolmalydyr, belent (derejesine) boýun bolup, Onuň emirlerini ýerine ýetirmelidir, muny beýan edip, Allah Tagala şeýle diýýär:

"Sen asmandakylaryň we ýerdäkileriň, Günüň, Aýyň, ýyldyzlaryň, daglaryň, agaçlaryň, haýwanlaryň we ynsanlaryň (köpüsiniň) Allah üçin sežde edýändiklerini görmeýärsiňmi?! (Ynsanlaryň) köpüsi hem azaba mynasyp boldy. Allah kimi abraýdan düşürse, oňa abraý gazandyrjak (hiç kim) ýokdur. Allah islän zadyny ýerine ýetirer." (Haj 18)

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ
وَالْدَوَابُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا
يَشَاءُ ۝ ١٨

Kim Rahmana boýun egip, imana gowuşmasa, ol abraýsyz peseldilen (kişidir). Ynsanyň hormat-sylagdan pes bolman, salamat bolmakdan paýy imanynyň paýyna görädir (ýagny, ynsan näçe sözünde, ynanjynda, amalynda imanly bolsa, şonça-da onuň sylagdan, hormatdan paýy bardyr. Kim hezzet-hormaty, belentligi dinden başga ýerde gözlese zelil bolar, kim Ýslamdan başga zatda hormat-sylag islese masgara bolar, peseldiler.

Belläp geçmeli zat: Hormat-sylagyň birinji görnüşi, ýagny umumy hormat-sylag ynsany hormat-sylagyň ikinji görnüşi, ýagny mahsus hormat-sylagy gazanmak üçin amallara itermelidir, ýagny: Kime Allah mal-baýlyk, saglyk, amanlyk berip, sylaglan bolsa ol Allaha tagat etmekde elinden gelenini etmelidir, Onuň razylygyny gazanjak bolup, jan etmelidir, ýogsa, eger beýle etmese, kyýamat gününde Allah ondan ol hormat-sylag barada sorajakdyr.

Muslimyň habar beren hadysynda Ebu Hureýra şeýle diýýär:

"Aýtdylar: "Eý Allahyň Resuly! Kyýamat gününde Robbumyzy görüp bilerismi?"

Ol: "Günortan bulutsyz wagty günü görmekde kynçylyk çekýärsiňizmi?" diýdi.

Aýtdylar: "Ýok."

Ol: "Aý doly bulutsyz gijesi aýy görmekde kynçylyk çekýärsiňizmi?" diýdi.

Aýtdylar: "Ýok."

Ol: "Janym elinde bolana (Allaha) kasam bolsun, edil ýaňkylary görmekde päsgelçilik bolmaýşy ýaly, Robbuňyzy görmekde hem päsgelçilik bolmaz. (Haçanda bende orta) oklananda (Allah) aýdar: "Eý plany! Saňa sylag etmedimmi, baştutan etmedimmi, öýermedimmi, atlary-düýeleri saňa tabyn etmedimmi, ýolbaşçylyk edip, oljadan paýyňy aldyrtmadymmy?"

Aýdar: "Etdiň (hemmesinem etdiň)".

Allah aýdar: "Maňa duşaryn öýdýärdiňmi?"

Aýdar: "ýok"

Allah aýdar: "Meni unudyşyň ýaly, menem seni unudýaryn."

Soňra ikinji (kişi orta) oklanar. Allah aýdar: "Eý plany! Saňa sylag etmedimmi, baştutan etmedimmi, öýermedimmi, atlary-düýeleri saňa tabyn etmedimmi, ýolbaşçylyk edip, oljadan paýyňy aldyrtmadymmy?" Aýdar: "Etdiň (hemmesinem etdiň)"

Allah aýdar: "Maňa duşaryn öýdýärdiňmi?"

Aýdar: "ýok"

Allah aýdar: "Meni unudyşyň ýaly, menem seni unudýaryn."

Soňra üçünji (kişi orta) oklanyp, edil öňkülere aýdyşy ýaly Allah aýdar, ol (kişi): "Eý Robbum! Saňa, kitabyňa, pygamberleriňe iman getirdim, namaz okadym, agyz bekledim, sadaka berdim," şeýdip başaranýndan öwner, şonda Allah aýdar: "Ynha bärde (dur)" soňra oňa aýtdylar: "Häzir saňa (garşy) şaýady janlandyrarys." ol (kişi)

pikirlener, kim maña garşy şaýatlyk eder. Soň onuň agzy ýapylar (gürläp bilmez), onuň buduna (uýlugyna), etine, süňküne "gürle" diýler, şeýdip, onuň budy (uýlgy), eti, süňki eden amallaryny gürlär, munuň sebäbi - bahanasy galmaz ýaly (ýagny, haçanda beden agzalary şaýatlyk edip dursa, aklanar ýaly zat galmaýar, boýun alman gitjek ýeri tapylmaz), ol munafyk bolup, Allahyň gazabyna duçar bolan kişidir."

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ:

"قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ نَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ: «هَلْ تَضَارُونَ فِي رُؤْيَةِ الشَّمْسِ فِي الظُّهَيْرَةِ، لَيْسَتْ فِي سَحَابَةٍ؟» قَالُوا: لَا، قَالَ: «فَهَلْ تَضَارُونَ فِي رُؤْيَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، لَيْسَ فِي سَحَابَةٍ؟» قَالُوا: لَا، قَالَ: " فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَضَارُونَ فِي رُؤْيَةِ رَبِّكُمْ، إِلَّا كَمَا تَضَارُونَ فِي رُؤْيَةِ أَحَدِهِمَا، قَالَ: فَيَلْقَى الْعَبْدَ، فَيَقُولُ: أَيُّ فُلٍ أكرمَكَ، وَأَسْوَدَكَ، وَأَرْوَجَكَ، وَأَسْحَرَ لَكَ الْخَيْلَ وَالْإِبِلَ، وَأَدْرَكَ تَرَأْسُ وَتَرْبَعُ؟ فَيَقُولُ: بَلَى، قَالَ: فَيَقُولُ: أَفَطَنَنْتَ أَنَّكَ مُلَاقِيٌّ؟ فَيَقُولُ: لَا، فَيَقُولُ: فَإِنِّي أَنسَاكَ كَمَا نَسَيْتَنِي، ثُمَّ يَلْقَى الثَّانِيَّ فَيَقُولُ: أَيُّ فُلٍ أكرمَكَ، وَأَسْوَدَكَ، وَأَرْوَجَكَ، وَأَسْحَرَ لَكَ الْخَيْلَ وَالْإِبِلَ، وَأَدْرَكَ تَرَأْسُ، وَتَرْبَعُ، فَيَقُولُ: بَلَى، أَيُّ رَبِّ فَيَقُولُ: أَفَطَنَنْتَ أَنَّكَ مُلَاقِيٌّ؟ فَيَقُولُ: لَا، فَيَقُولُ: فَإِنِّي أَنسَاكَ كَمَا نَسَيْتَنِي، ثُمَّ يَلْقَى الثَّالِثَ، فَيَقُولُ لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ، فَيَقُولُ: يَا رَبِّ أَمَنْتُ بِكَ، وَبِكِتَابِكَ، وَبِرَسُولِكَ، وَصَلَّيْتُ، وَصُمْتُ، وَتَصَدَّقْتُ، وَيُثْنِي بِخَيْرٍ مَا اسْتَطَاعَ فَيَقُولُ: هَاهُنَا إِذَا، قَالَ: ثُمَّ يُقَالُ لَهُ: الْآنَ نَبْعَثُ شَاهِدَنَا عَلَيْكَ، وَيَتَفَكَّرُ فِي نَفْسِهِ: مَنْ ذَا الَّذِي يَشْهَدُ عَلَيَّ؟ فَيُخْتَمَ عَلَى فِيهِ، وَيُقَالُ لِفَخْدِهِ وَلَحْمِهِ وَعِظَامِهِ: انْطِقِي، فَتَنْطِقُ فَخْدَهُ وَلَحْمَهُ وَعِظَامَهُ بِعَمَلِهِ، وَذَلِكَ لِيُعْذَرَ مَنْ نَفْسِهِ، وَذَلِكَ الْمُنَافِقُ وَذَلِكَ الَّذِي يَسْخَطُ اللَّهُ عَلَيْهِ"

Allahyň sylag edip beren zatlary: Amanlygy, saglygy, mal-mülki, jaýy, iýip-içgi we başgalary barada ynsan kyýamat gününde hasaba çekiljekdir, muña hadys aýdyň delildir. Aslynda Allah ynsana bu zatlary Özüne boýun bolup, razylygyny gazanyp, amal etmekligi üçin berendir, şonuň üçin, eger nygmaty nähak ýere sarp etse, ulanmasyz zatda ulansa kyýamat gününde hasaba çekiljekdir.

AÝAL-MAŞGALANYŇ YSLAMDAKY HORMATY.

Hak bolan Yslam dini dürs görkezmeler, hikmetli tabşyryklar esasynda aýal-maşgalany gorag astyna alandyr, onuň abraýyny we hormatyny aýap saklandyr, onuň belentligini, bagtyny amala aşyrmagy öz boýnuna alandyr, onuň asuda durmuşy üçin mümçürlükden, günälerden, şerden, fesatdan daşda bolan ýagdaýlar döredendir, bularyň hemmesi Allahyň çäksiz rehmetindendir, çünki Allah öz şerigatyny (dinini) olara (ynsanlara) maslahatçy edip, azaşmalaryny düzediji edip, gyşarmalaryny dogrulaýjy edip, bagtlaryny öz boýnuna alyp inderendir. Yslamyň getiren bu beýik çäreleri aýal-maşgalanyň amanlygynyň üpjünçisi hasaplanýandyr, hatda diňe (aýal-maşgalanyň) däl, megerem, bütin jemgyýetiň her dürli belalardan, howp-hatarlardan amanlygy hasaplanýar. Yslamyň aýal-maşgala baradaky kada-kanunlary, düzgün-tertipleri jemgyýetde ýerine ýetirilmese, (ol jemgyýet) heläk bolar, harapçylyga uçar, her dürli şerler, howp-hatarlar yzly-yzyna gelip ugrar, taryh munuň iň gowy şaýadydyr, çünki, taryha giňden nazar salan kişi şuna göz ýetirer: medeniýetleriň ýykylmagynyň, jemgyýetleriň dargamagynyň, ahlaklaryň bozulmagynyň, azgynlygyň ýaýramagynyň, gymmatlyklaryň zaýalanmagynyň, jenaýatlaryň köpelmeginiň bularyň hemmesiniň iň esasy sebäbi - aýal-maşgalanyň örtünmezligidir, (mahramsyz) saparlary we erkekler bilen garylmagydyr, çendenaşa bezenmegidir, nämährem erkekler bilen ikiçäk galmagydyr, köpçülik medeni öýlerde iň bezegli halda geýinmegi, özüne çekiji şekilde görünmegi, atyrlara "ýuwunyp" çykmagy bularyň barysy jemgyýetiň ýykylmagynyň sebäpleridir.

Ibn Kaýým aýtdy:

"Her belanyň we şeriň asly - aýal-gyzlara erkekler bilen garylmaga mümkinçilik bermekdir, bu barada şek-şübhe ýokdur, şeýle hem, umumy jezalaryň inmegi (hemme kişä degýän jeza, meselem, ýer titremeler, siller, tupanlar) hut şol sebäplidir, başga-da, (jemgyýetiň ýokarky) gatlagynyň we garamaýak gatlagynyň ýagdaýlarynyň bozulmagynyň iň esasy sebäpleriniň biri (aýal-gyzlara erkekler bilen garylmaga mümkinçilik bermekdir), azgynlygyň we zynanyň artmagynyňam sebäbi budur, köpçülik ölümlere, gyrgyn kesellere

(meselem: merezel, SPID, weneriki, jynsy keseller) sezewar etdirýän hem budur. Haçanda bozuk aýallar Musanyň goşunyna garylada we (aralarynda) azgynlyk ýaýranda Allah olara (jeza hökmünde) merez keselini iberýär, şeýdip, bir günde ýetmiş müň adam ölýär, bu rowaýat tefsir kitaplarynda meşhur kyssadyr. Şeýlelik bilen, zynanyň köpelmegi, aýallar bilen erkekleriň garylmagy, olaryň arasynda örtünmän, ýarym-ýalaňaç, bezegli hallarynda gezmekleri köpçülik ölüme eltýän in esasy sebäpleriň biridir, eger baştutanlar bu zatlaryň dinden öň dünýälerini, il-halky zaýalaýandygyny bilselerdi (bu zatlara) aňrybaş derejede päsgel bolardylar."

Yslam bu ýaramazlyklaryň düýbünü kesýän, jemgyýeti bu apat-şerlerden saplaýan goranmak çärelerini, bejergi işlerini getirendir. Olar mübärekg taglymatlar bolup, heläkçilikden (agyr günälerden) daşlaşmaga, azgynlyk-bozuklykdan uzaklaşmaga ýardamçydyr, bu hem, Allahyň bendelerine merhemetidir, olaryň ar-namyslaryny aýamagydyr, dünýe wejeralygyndan (masgaralygyndan) we ahyret azabyndan goragydyr.

Eger aýal pitnesi (meýillendirmesi) ýüze çykaýsa, çen-çaky belli däl, soňy, ahyry öwgüli däl şerlere, zyýanlara, howp-hatarlara elter.

Buhary we Muslimyň Usama ibn Zeýdden habar beren hadysynda pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýýär:

"Menden soň erkeklere aýal pitnesinden (meýillenmekden) betery zyýanly (pitne) goýmadym (ýagny, şondan betery pitne gelmez)."

«مَا تَرَكْتُ بَعْدِي فِتْنَةً هِيَ أَضْرُّ عَلَى الرَّجَالِ مِنَ النِّسَاءِ»

Muslimyň öz "Sahyhynda" Ebu Said El-Hudriniň habar beren hadysynda pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýýär:

"Dünýäden goranyň, aýallardan goranyň, çünki, Ysraýylogullarynyň ilkinji pitnesi (azaşmasy) aýal pitnesidi."

«فَاتَّقُوا الدُّنْيَا وَاتَّقُوا النِّسَاءَ، فَإِنَّ أَوَّلَ فِتْنَةٍ بَيْنِي إِسْرَائِيلَ كَانَتْ فِي النِّسَاءِ»

Şol sebäpli, (Yslam dini) aýal we erkek üçin mäkäm (dürs, dogry) kadalary, ähmiýetli görkezmeleri goýandyr, olary ýerine ýetirmek bilen iki dünýe sylagy, abraýy, haýry amala aşar, aýatlarda Beýik Allah şeýle diýýär:

"(Eý, Muhammet!) Mömin erkeklere aýt: «Gözlerini (nämährem aýallara seretmekden) saklasynlar we ujytlaryny (haramdan) gorasynlar». Bu olar üçin has arassa ýoldur. Takyk, Allah olaryň edýän zatларыndan habardardyr. Mömin aýallara hem aýt: «Gözlerini (nämährem erkeklere seretmekden) saklasynlar we eteklerini (jynsy agzalaryny haramdan) gorasynlar." (Nur 30-31)

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَعْضُوا مِنْ أَبْصَرِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ۝ وَقُلْ
لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضْنَ مِنْ أَبْصَرِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ

"Eý, pygamberiň aýallary! Siz (Allahyň ýanyndaky mertebede) beýleki zenanlar ýaly dälsiňiz. Eger Allahdan gorkýan bolsaňyz, (nämährem erkeklere) nüz bilen seslenmäň! Çünki ýüreginde hassalyk bolan kişi (aýallara bolan höwese) tamakin bolar. Elmydama ýagşy sözläň! (Mertebäňizi saklap), öýleriňizde oturyň we (bir iş bilen çykanyňyzda bolsa, yslandan) öňki döwürdäki ýaly (ýarym-ýalaňaç) bezenmäň!" (Ahzab 32-33)

يٰۤاَيُّهَا النَّبِيُّ لَسْتَنْ كَاٰحِدٍ مِّنَ النِّسَاءِ اِنَّ اَتَّقِيْتَنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ
قَوْلًا مَّعْرُوفًا ۝ وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُولٰٓئِ

"Eý, pygamber! Aýallaryňa, gyzlaryňa we möminleriň aýallarına (daşary çykanlarynda) üstki örtgülerini örtünmeklerini aýt. Bu olaryň tanalmaklary we ynjudylmazlyklary üçin iň dogrusydyr. Allah Bagyşlaýjydyr, Rehim-şepagatlydyr." (Ahzab 59)

يَاۤاَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّاَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلْبَابِهِنَّ ذٰلِكَ اَدْنٰى اَنْ يُعْرَفْنَ
فَلَا يُؤْذَيْنَ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ۝

Bu manydaky aýat-hadyslar köpdür, aslynda Yslam bu kadalary (adamyň) azatlygyny, özygtyýarlylygyny ýykmaq üçin parz eden däldir, adamlary gysmak üçin, ezmek üçin parz eden däldir, bu zatlary parz etmeginiň ýeke sebäbi - jemgyýeti goramak, at-abraýyny saklamak, onuň hezzet-hormatyny galdyrmakdyr.

Yslam musulman aýal-maşgala, zenana bu kadalary onuň erkinligini gysmak üçin parz eden däldir, megerem, biabraýlykdan goramak üçin, utançsyzlykdan saklamak üçin, onuň (zenanyň) günä, bozuklyga düşmegine päsgel bolmak üçin (bu kadalary) parz edendir, şeýle hem, olar arkaly zenan maşgala takwalyk, päklik, sadalyk keşbini gazanar,

bozuklyga eltyän, azgynlyga düşürýän hemme ýollary ýapylar, ynha şul aýal-maşgala hakyky hormat goýmaklykdyr.

KURANY-KERIMIŇ AÝAL-MAŞGALA ÝAGŞYLYK ETMEK, OLAR BILEN ÝAGŞY GATNAŞMAK TABŞYRYKLARY.

Allahyň bendelerine ýol görkeziji, rehmet, çyrag, nur, ýatlaýanlar üçin ýatlatma edip inderen Kitaby hakynda pikirlenen kişi, onda aýal-maşgala aýratyn üns berlenine göz ýetirer, onuň hukuklaryny berjaý etmeklige uly itergi bardygyny görer, oňa zulum, nähaklyk etmekden duýduryjy (aýatlary) tapar, Kurany-Kerimde bu zatlary ykrar ediji aýatlar diýseň köpdür, hatda aýal-maşgala bilen baglanyşykly ýörite "Aýallar" (Nisa) diýip süre bar, onda aýallaryň hukuklary barada ähmiýetli beýan bardyr. Kurany-Kerimiň aýal-maşgala ýagşylyk etmek tabşyryklary şulardyr:

1. Aýallar bilen mäkäm, ähmiýetli kadalara görä gowy, ýagşy gatnaşmak buýrugy, olara zulum etmekden, Allahyň aýallar bilen gatnaşmakda goýan çäklerinden aşmazlyk duýduryşy.

Aýatda Beýik Allah şeýle diýýär:

“(Aýala) talak iki gezek berilýändir. Mundan soň ýa (aýaly yzyna alyp, aradaky nikany) ýagşylyk bilen saklamaly, ýa-da (üçünji gezek talak berip) gowulyk bilen boşatmalydyr. Siziň olara beren zadyňyzdan (galyňnyňyzdan) bir zat almagyňyz halal däldir. Emma eger är-aýal Allahyň çäklerini (nika kadalaryny) berjaý edip bilmeris diýip gorksalar (onda erkek aýaldan berjek talagyna derek bir zatlar alyp biler). (Eý, kazylar!) Eger siz hem olar Allahyň çäklerini (nika kadalaryny) berjaý edip bilmezler öýtseňiz, onda aýalyň fidýe (töleg) hökmünde bir zat bermeginde (är-aýalyň) ikisine hem günä ýokdur. Bular Allahyň çäkleridir. Bu (çäklerden) çykmaň! Kim Allahyň çäklerini geçse, olar (özlerine) zulum edenleriň hut özleridirler. Eger (erkek) oňa (üçünji gezek) talak berse, onda ol aýal, tä başga bir erkek bilen nikalaşýança, oňa (talak beren erkege) halal däldir. Eger (ol soňky äri) oňa (aýala) talak berse, onda Allahyň çäklerini berjaý ederin öýtseler, (öňki är-aýalyň) biri-birlerine gaýdyp gelmeklerinde (täzeden nikalaşmaklarynda) günä ýokdur. Bular Allahyň çäkleridir. Ol (Allah) bulary bilmek isleýänler üçin beýan edýär. Aýallara talak beren wagtyňyz we olaryň hem yddatlary (garaşma möhletleri) dolsa, (dine) laýyklykda ýa (ony yzyna alyp, aradaky nikany) ýagşylyk bilen saklamaly, ýa-da (yzyna alman) gowulyk bilen talak beriň! Emma

olardan (bir peýda gazanmak üçin) olara nähaklyk edip, (zorluk bilen) saklamaň! Kim beýle etse, onda onuň özüne zulum etdigidir. Allahyň aýatlaryny ýaňsylamaň! Allahyň size beren nygmatyny, size öwüt-nesihat bermek üçin inderen kitabyny we hikmetini ýatlaň! Allahdan gorkuň! Allahyň ähli zady bilýändigini bilip goýuň! Aýallara (üçden az) talak berlen wagty we olaryň hem garaşma möhletleri dolan wagty öz aralarynda (dine) laýyklykda razylaşsalar, olaryň (özlerine talak beren) ärleri bilen nikalaşmaklaryna päsgel bolmaň! Ine, munuň bilen sizden Allah we ahyret gününe iman getirenlere öwüt-nesihat berilýändir. Bu öwüdi almagyňyz siziň üçin iň dogrusy we (sizi günälerden) päk (tutujydyr). Allah (nämäniň haýyrly, nämäniň bolsa zyýanlydygyny) bilýändir, (emma) siz bilmersiňiz." (Bakara 229-232)

الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَإِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ۝ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۝ وَإِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِيَتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوعًا وَأَذْكُرُوا أَنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ۝ وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝ وَإِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرْضَوْنَ بَيْنَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ذَلِكَ يُوعِظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَُمْ أَرْزَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ۝

2. Aýal-maşgala boşadylanda ýa saklanylanda oňa harç etmeklik (eklemeklik) hakyndaky takyk kadalaryň goýulmagy, her ýagdaýda oňa (aýala) ýagşylyk etmekligiň agdyklyk etmegine itermegi.

Beýik Allah aýtdy:

"Eger aýallara el degirmezden (ýanaşmazdan) öň olara talak berseňiz, size (galyň meselesinde) hiç hili günä ýokdur. (Emma) olara belli bir (galyň) kesgitlän bolsaňyz, onda (olara sowgat-serpaý) bermeli. Olara, gurply bolan öz ýagdaýyna görä, eli dar bolan hem öz ýagdaýyna görä, (dine) laýyk bolan (sylag) bermelidir. (Emma)

ýagşylar üçin (mynasyp bir serpaý bermek) borçdur. Eger (öňünden) galyň kesgitlän bolsaňyz we olara el degirmezden öň talak berseňiz, (onda) onuň (galyňynyň) ýarysyny bermeli. (Ýöne) aýallaryň (galyňdan) dänmegi ýa-da nika düwni ygtyýarynda bolan (äri galyňy doly) bagyş etse, (bu höküme) degişli däldir (öz ygtyýarlarydyr). (Emma) bagyşlamagyňyz takwalyga has laýykdyr. Öz arañyzda haýyr-sahawaty ýatdan çykarmaň! Takyk, Allah siziň edýän işleriňizi görýändir!" (Bakara 236-237)

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمْ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدَرَهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَّعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ ٢٣٦ وَإِنْ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوا الَّذِي بِيَدِهِ عَقْدَةُ الزِّكَاغِ وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ٢٣٧

3. Eger aýalyň özi razy bolup, geçmese adamsyna boýun alan galyňy bermek parzdyr.

"(Öýlenen) aýallaryňyza galyňlaryny göwün hoşallygy bilen beriň! Eger olar onuň (alan galyňlarynyň) bir bölegini göwün razylygy bilen size bagyş etseler, siz ony arkaýyn, hoşallyk bilen iýiň (sowuň)!" (Nisa 4)

وَعَاثُوا النِّسَاءَ صَدَقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيًا ،

4. Ene-atasynyň ýa olardan başga garyndaşlarynyň goýup giden mirasyndan (aýal-maşgala) üçin mynasyp bolan, garyndaşlygyna görä paý kesgitlenendir:

"Ene-atanyň we ýakyn garyndaşlaryň terekesinden (galdyran mirasyndan) erkeklere bir paý bardyr. Ene-atanyň we ýakyn garyndaşlaryň terekesinden aýallara-da bir paý bardyr. (Allah) ondan (terekeden) isle az bolsun, isle köp bolsun, parz edilen bir paý edip (kesgitländir)." (Nisa 7)

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ٧

5. Galyňy aýala bermezlikden, ýa gysmakdan, ýa käbirini yzyna almakdan (Allah) häzirlendirendir:

"Eý, iman getirenler! Siziň aýallara zor bilen mirasdar bolmagyňyz halal däldir. Aç-açan erbetlik (yzyna we oňa eltýän erbet işleri) etmeýän bolsa, olara beren (galyňyňyzyň) bir bölegini yzyna almak üçin olara zor salmaň. Olar bilen mylakatly boluň! Emma olardan

göwnüňiz suw içmeýän bolsa, (göwnüňize ýaramasa), belki, siziň göwnüňize ýaramaýan zatlarda Allah size köp haýyr nesip eder .Bir aýaldan aýrylyp, başga bir aýaly nikalamak isleseňiz, olardan birine (talak beren aýalyňyza) öň (näçe köp galyň) beren bolsaňyz hem ondan (beren zadyňyzdan) hiç zady yzyna almaň! Siz (aýrylyşmaga bahana gözläp) töhmet atyp we (aşgär) günä (işe baş) goşup, heý-de ony yzyna alarsyňyzmy eýsem? Siz biri-biriňiz bilen hylwatda bolduňyz, (bir ýassyga baş goýduňyz), olar sizden (özleriniň haklaryny gorajakdygyňyz barada) ynamly söz alanlaryndan (soň), siz nädip (galyňyňyzy yzyna) alyp bilersiňiz?!" (Nisa 19-21)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرِهًا ؕ وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذَهُبُوا بِبَعْضِ مَآءِ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَحِشَةٍ مُّبِينَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ؕ وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ وَعَآتَيْتُمُ إِحْدَهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا ؕ أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِنَّمَا مُبِينًا ؕ وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ؕ

6. Her haýsynyň (aýal-erkegiň) tapawutly taraplaryny we aýratynlyklaryny (Allah) beýan edip, biriniň beýlekisinden üstün edilen zadyna isleg bildirmekden (tamakin bolmakdan) häzirlendirendir:

"Allahyň siziň biriňizi beýlekiňizden artyk (etmäge sebäp) eden zatlaryna (bahyl bolup) arzuw edip durmaň! Erkekler gazanan zatlaryndan nesibeleri bardyr. Aýallara hem gazanan zatlaryndan nesibeleri bardyr. Siz Allanyň pazly-kereminden (özünüze haýyrly bolan zatlary) islän! Takyk, Allah elmydama ähli zady bilýändir."

(Nisa 32)

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ ۗ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا كَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا كَسَبْنَ ۗ وَسَأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ؕ

7. (Aýal-maşgalany) Allah erkegiň tagatlarynda (ýagşy amallarda) ýan-ýoldaşy edendir, eger adamsy bir ybadaty aýalyňa buýursa ony ýerine ýetirmeklik aýala parzdyr, kyýamat gününde her haýsyna sapniýetliligine, çynlakaýlygyna, ybadatyna görä sogap, sylag beriler.

8. (Aýalyň adamsyna) boýun egmezlik, ýüz öwürmek ýaly är-aýalyň arasynda çykýan dawalary çözmek üçin takyk, dürs kadalar goýulandyr:

"Eger-de bir aýal äriniň oňsuzlygyndan we özünden ýüz öwürmeginden heder edýän bolsa, öz aralarynda eglşik etmegiň hiç

hili zelesi ýokdur. (Elbetde), oňşukly bolmak (elmydama) haýyrlydyr. Ynsanyň nebsi (tebigaty) gysgançlyga (gabanjaňlyga) meýillidir. Eger siz Allahdan gorkup oňşukly bolsaňyz, (bilip goýuň), Allah siziň edýän (ähli) zadyňyzdan habardardyr. Siz näçe tagalla etseňiz hem, aýallaryň arasynda adalatly bolup başarmasyňyz. Şonuň üçin birine (köňlüňizi) dolý maýyl edip, beýlekini eýesiz ýaly ýagdaýda goýmaň! Eger arany düzeldip, (adalatsyzlykdan) saklansaňyz, takyk, Allah Bagyşlaýjydyr, Rehim-şepagatlydyr." (Nisa 128-129)

وَإِنْ أَمْرًا خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُورًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ وَإِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۝١٢٨ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمِيلِ فَتَدْرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ۝١٢٩

10. (Allah) päkize aýallara olaryň päk bolan zatlarynda şyltak, töhmet atmaklykdan berk häzirlendirendir:

"Namysly aýallara (zyna günäsi bilen) töhmet atyp, soň hem dört şaýat getirmediklere segsen gamçy uruň we olaryň şaýatlyklaryny hiç haçan kabul etmäň! Olar pasyk kişilerdir." (Nur 4)

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ۝

"Namysly, erbetliklerden bihabar mömin aýallara (zynakärlikde) töhmet atanlar, dünýäde-de, ahyretde-de nälet edilenlerdir. Olar üçin örän uly azap bardyr." (Nur 23)

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ۝٢٣

11. Nika, öýlenmek - Allahyň beýik aýatlaryndandyr (alamatlaryndan, ýagny, Allahyň gudratynyň güýçlüdiginiň alamaty), ol arkaly mähir-muhabbet, ysnyşyk amala aşar:

"Siziň ysnyşmagyňyz üçin öz (jynsyňyzdan) jübüt taý ýaradyp, araňyzda söýgi we mähir-muhabbet döretmegi hem Onyň (gudratynyň) delillerindendir. Elbetde, bu zatlarda pikir edýänler üçin ybrat bardyr." (Rum 21)

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ۝٢١

12. Talak, yddat (garaşma möhleti), şaýatlar, harç etme we mundan başga meseleler babatyndaky kadalaryň goýulmagy.

"Eý, pygamber! Aýallaryňyza talak berjek mahalyňyz olaryň yddatlary (möhletleri) doly (gutaranson) talaklaryny beriň. Olaryň yddatyny (üns bilen) sanaň! Perwerdigäriňiz bolan Allahdan gorkuň! Olar (aýallaryňyz) eger (zyna ýaly) äşgär bihaýalyk etmeseler, siz olary öýleriňizden çykarmaň! (Olaryň) özleri (hem) çykyp gitmesinler. Ine, bular Allahyň çäkleridir! Kim Allahyň çäklerinden geçse, ol özüne zulum edýändir. Belli däl, belki, Allah mundan soň (täze) bir iş (ýagdaý) emele getirip (hem biler). (Garaşma) möhletiniň (üç aýbaşy) soňuna gelen wagtlary, olary ýa gowulyk bilen öýüňizde saklaň, (olar bilen nikany dowam etdiriň) ýa-da gowulyk bilen aýrylyşyň! (Bu talak üçin hem) özüňizden iki (erkek) adyl kişini şaýat tutuň! Şaýatlygy hem Allah üçin berjaý ediň! Bu sizden Allah we ahyret gününe iman getirenlere berlen öwüt-ündewdir. Kim Allahdan gorksa, Allah oňa (kynçylyklardan) çykyş (gapysyny) açar." (Talak 1-2)

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْضُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا ، فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوَى عَدْلٍ مِّنكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ذَٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَن كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ،

"Olary (talak beren aýallaryňyzy), mümkin boldugyna görä, oturan mesgenleriňiziň (bir bölümünde) yddaty (möhleti) gutarýança saklaň! Olaryň (öýňüzden) çykyp gitmeklerini isläp, olaryň (eklenjini bermän) gyssaga salmaň! Eger olar hamyla bolsalar, çagalaryny dogurýança eklençlerini beriň! (Talak beren aýallaryňyz bilen gatnaşygyňyz kesilensoň), olar siziň (hasabyňyza) çagalaryňyzy emdirse, olaryň haklaryny beriň! Araňyzda (hak meselesini dine laýyklykda) ýagşylyk bilen çözüň! Eger (ejesiniň çagany emdirmezligi sebäpli) kynçylyk çekseňiz, (onda) atasy çagany (hak töläp) başga birini (süýt eneke) tutup emdirtmelidir." (Talak 6)

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ وَلَا تُضَارَّهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ وَإِنْ كُنَّ أُولَاتٍ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّىٰ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ وَأُتِمُّوا بِبَيْنِكُمْ بِمَعْرُوفٍ وَإِنْ تَعَاسَرْتُمْ فَسْتَزِضِعْ لَهُ الْآخَرَىٰ ۖ

13. (Birden köp) aýal isläne 4 aýal almaklyga rugsat berip, sanyny kesgitleýdir, mundan öň sany kesgitsizdi, (indi 4 aýal almak rugsatdyr, ýöne adalatly, adyl bolmak şertdir).

"Göwnüňiz islän aýallardan iki, üç ýa-da dört aýala (çenli) öýlenip (bilersiňiz)! Eger (bu ýagdaýda hem aralarynda) adalatly saklamakdan heder etseňiz, onda biri bilen ýa-da gol astyňyzda bolanlar (gyrnaklar) bilen çäkleniň." (Nisa 3)

فَأَنْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

Şular aýal-maşgala we onuň bilen ýagşy gatnaşmak hakyndaky Kurany-Kerimiň käbir görkezmeleridir, onuň bilen gatnaşyk gurmak üçin tutunmaly kadalarydyr, olar hikmetli, mäkäm (dürs) görkezmeler bolup, olary ýerine ýetirmän, ýol-ýörelge tutunman adamlaryň hal-ahwallary düzelmez, ýagdaýlary dogrulanmaz, çünki bular ýaradylanlary biliji bolan, şerigatda hikmetli bolan älemleriň Robby bolan Allahyň inderen (kadalarydyr).

YSLAMYŇ SAÝASYNDA AÝAL- MAŞGALANYŇ GADYRDAN BOLMAGY.

Musulman aýal Yslamyň mäkäm taglymatlarynyň, hikmetli görkezmeleriniň saýasynda asuda durmuşda ýaşap, dünýä inen ilkinji gününden başlap gadyrdan, hormat-sylagdan doly ýaşawyşda bolýar. Haýata gelenden gyz halynda, soňra aýal, eje, dogan, bibi (ejeke), daýza şu hallaryň hemmesinde onuň (aýalyň) aýratyn hukuklary bardyr, gadyrdanlykdan, hormat-sylagdan paýy bardyr.

1) Gyz (çaga) mahaly Yslam onuň päk, salyh, sada maşgala bolup ýetişmegi üçin onuň terbiýesine üns bermekligi, onuň bilen ýagşy gatnaşmagy, gözegçilik etmekligi, gözəl edep bermekligi buýurýar. Nadanlyk döwründäkiler gyz çagany halamazdylar, olara gaýtawul berip aýatda Allah şeýle diýýär:

"Olardan birine gyz (çagasynyň bolandygy) buşlananda, çişip (gaharlanyp, utanjyndan) ýüzi şar-gara bolýar. Özüne buşlanan zadyň (habaryň) şumlugyndan ýaña (utanyp) kowumyndan gizlener. (Mundan soň) ony zelillik bilen (ekläp) saklasynmy ýa-da topraga gömsünmi? Gör, nähili ýaman höküm çykarýarlar." (Nahl 58-59)

وَإِذَا بُنِّيَ أَحَدُهُم بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ۝ يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُنِّيَ بِهِ ۚ
أَيْمَسِّكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ ۗ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ۝

Mugyýra Ibn Şugbäniň "iki sahyhda" habar beren hadysynda pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýýär:

"Takyk, Allah size ejeleriňize boýun egmezligi, (parz işleri) gadagan etmekligi, (hakyňyz bolmadyk zady) getir (diýip talap) etmegiňizi, gyz (çagalary) diriligine gömmekligiňizi haram edendir."

"إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ عُقُوقَ الْأُمَّهَاتِ، وَمَنْعًا وَهَاتِ، وَوَادَّ الْبَنَاتِ"

Hafiz Ibn Hajar şeýle diýdi:

"Nadanlyk döwründäkiler⁽¹⁾ gyzlary iki ýol bilen gömýän ekenler: Birinjisi: dogurmasy golaýlaşanda aýallaryna çukur gazmaklygy buýrar ekenler, eger oglan çaga bolsa goýup, gyz çaga bolsa çukura zyňmaklygy tabşyrar ekenler.

Ikinjisi: käbirleri gyzlary alty ýaşa ýetende (gyzyň) ejesine şeýle diýer ekeni: garyndaşlara zyýarata gitjek, ony (gyzy) atyrlandyr,

(1) Yslam gelmezinden ozal

beze. Soňra daş ýere çöle gidip, guýyň ýanyna barar ekeni, ol gyza: guýa seret diýip zyndan itekläp goýberip, üstünden suw guýar ekeni." (Feth El-Bäri)

Emma Yslam gyz çagany Allahdan gelen beýik nygmat, gymmat peşgeş hasaplaýar:

"Asmanlar we ýer Allahyňkydyr. Ol islän zadyny bar eder, islänine gyz perzent peşgeş eder, islänine bolsa ogul perzent peşgeş eder." (Şura

49)

لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَهَبُ لِمَن يَشَاءُ إِنْتًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَاءُ الذَّكُورَ

Ymam Ahmet pygamberimiziň şeýle diýenini habar berýär:

"Kimiň gyz çagasy bolup, ony gömmän, kemsitmän, oglan çagasyny ondan üstün tutman (ýetişdiren bolsa) Allah ony Jennete salar." (Musned

Ahmet)

"من وأدت له ابنة فلم يندھا ولم يهنھا ولم يوترْ ولده عليها، يعني الذَّكْرَ، أدخله الله بها الجنة"

Ibn Mäjäniň Ukbe Ibn Amirden habar beren hadysynda pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýýär:

"Kimiň üç gyzy bolup, olara sabyr edip, iýdirip-içirip (eklese), olary öz mal-mülkünden geýindirse, olar oduň önünde onuň üçin perde bolarlar."

«مَنْ كَانَ لَهُ ثَلَاثُ بَنَاتٍ فَصَبَرَ عَلَيْهِنَّ، وَأَطْعَمَهُنَّ، وَسَقَاهُنَّ، وَكَسَاهُنَّ مِنْ جِدَّتِهِ كُنَّ لَهُ حِجَابًا مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»

Muslim "Sahyhynda" habar beren hadysynda pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýýär:

"Kim ýetişýänçä iki sany gyz çagany ekläp saklasa, ol kyýamat gününde (iki barmagyny birleşdirip) meniň bilen şeýle bolar."

«مَنْ عَالَ جَارِيَتَيْنِ حَتَّى تَبْلُغَا، جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَنَا وَهُوَ (كهاتين)» وَضَمَّ أَصَابِعَهُ

Ymam Ahmediň habar beren hadysy:

"Kim özbaşdak bolýançä ýa olardan ölüm sebäpli aýrylýançä iki ýa üç (gyz çagany) ekläp saklasa, ýa-da iki ýa üç aýaldoganyny ekläp saklasa, men bilen ol kişi jennetde (iki barmagyny birikdirip) şu ikisi ýaly bolaryn."

«مَنْ عَالَ ابْنَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثَ بَنَاتٍ، أَوْ أُخْتَيْنِ أَوْ ثَلَاثَ أَخَوَاتٍ، حَتَّى يَبِينَ أَوْ يَمُوتَ عَنْهُنَّ، كُنْتُ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ» وَأَشَارَ بِأَصْبُعَيْهِ السَّبَابَةِ وَالْوَسْطَى

Buharynyň "Edep Mufrad" kitabynda Jabir ibn Abdullahdan habar beren hadysy:

"Kimiň üç sany gyzy bolup, olara garaşyk etse, merhemetli bolsa, olary eklese, durmuşa çykarsa, elbetde oňa Jennet wajyp bolar (Jennete girer)." Aýtdylar: "Eý Allahyň Resuly! Eger iki sany bolsa

näme?" "Iki sany bolsa-da." (ýagny, iki sany bolsa-da Jennete girer).
- diýip jogap berýär."

«مَنْ كَانَ لَهُ ثَلَاثُ بَنَاتٍ، يُؤْوِيَهُنَّ، وَيُكْفِيَهُنَّ، وَيَرْحَمُهُنَّ، فَقَدْ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ الْبَتَّةَ» فَقَالَ رَجُلٌ
مِنْ بَعْضِ الْقَوْمِ: وَثِنْتَيْنِ، يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «وَتِنْتَيْنِ»

"Iki Sahyhda"⁽¹⁾ habar berlişi ýaly Aişa enemiz şeýle diýýär:

"Çarwalardan (obalylardan) biri gelip pygamberimize (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýdi: "Çagalaryňyzy öpýäňizmi siz?! Biz-ä öpemizok." Şonda pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýdi: "Seniň kalbyňdan Allah rehmeti, merhemetdi çykaran bolsa, men näme edeýin?!"

عَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ:
جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: تَقْبَلُونَ الصَّبِيَّانَ؟ فَمَا نَقَبِلُهُمْ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَوْ أَمْلِكُ لَكَ أَنْ نَزَعَ اللَّهُ مِنْ قَلْبِكَ الرَّحْمَةَ»

2) Eje zenana Ýslam oňa üýtgeşik, aýratyn hormat-sylag goýandyr: Oňa sarpa bildirmek, ýagşylyk etmek, oňa hyzmat etmek, onuň üçin doga etmek, oňa hiç bir eza-ezyet bermezlik, onuň bilen iň gowy dostuň, iň ýagşy ýoldaşyň ýaly gatnaşmak, bularyň hemmesini dinimiz buýrandyr. Aýatlarda Allah şeýle diýýär:

"Biz ynsana ene-atasyna ýagşylyk etmegini wesýet etdik. (Sebäbi) enesi ony külpet bilen (göwresinde) göterip, ony kynçylyk bilen dograndyr. Onuň (ene göwresinde) göterilmegi we (süýtde) kesilmegi (jemi) otuz aýlap (dowam eder). Ahyry (ynsan) güýç-kuwwata ýetip, kyrk ýaşyna girende: «Eý, Perwerdigärim! Sen maňa we ene-atama beren nygmatyňa şükür etmegi, (şeýle-de) Seniň razy boljak ýagşy işi (berjaý) etmegimi hem-de zürýadym hakda hem maňa haýrylysyny nesip et! (Eý, Allah!) Takyk, men toba etdim we musulmanlardan boldum» diýer." (Ahkaf 15)

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمَلُهُ وَفِصْلُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا حَتَّىٰ إِذَا
بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ
صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ١٥

"Seniň Perwerdigäriň ýalňyz Özüne ybadat etmegiňizi we ene-ataňyza ýagşylyk etmegiňizi emir etdi. Ol ikisinden (ene-atadan) biri ýa-da her ikisi seniň ýanyňda garrylyga ýetse, olara «uf» hem diýme, olara azgyrylma! Ol ikisine hoş (mylaýym) söz aýt! Ol ikisine

(1) Ýagny Sahyh Buhary we Sahyh Muslim

mähribanlyk bilen pespällik ganatyňy ýaý we aýt: «Eý, Perwerdigärim! Meni çaga wagty (rehimdarlyk bilen) terbiýeläp ösdürişleri ýaly, olara-da merhemet et!»." (Isra 23-24)

﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَيَالِ الْوَالِدِينَ إِحْسَانًا ۚ إِنَّمَا يَبْغُونَ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا آفٌ وَلَا تَنْهَرَهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ۝۳﴾ وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِيلِ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ۝﴾

Iki sahyhda Ebu Hureýranyň pygamberimizden şeýle sorany habar berilýär:

"Eý Allahyň Resuly! Kime ýagşylyk edeýin? Ol:"Ejeňe" diýdi, Men:"Soňra kime?" diýdim, Ol:"Ejeňe" diýdi, Men:"Soňra kime?" diýdim, Ol:" Kakaňa" diýdi."

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قِيلَ:

يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، مَنْ أَبْرُ؟ قَالَ: «أُمَّكَ»، قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: «أُمَّكَ»، قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: «أَبَاكَ»

Ebu Dawud we Ibn Mäje Abdullah ibn Amryň şeýle diýenini habar berdiler:

"Pygamberimiziň ýanyna bir adam gelip: “Hijret beýgadyny (göç etmek wadasyny) bermek isläp ýanyňa geldim we enem-atamy hem aglap duran hallarynda taşlap gaýtdym” diýeninde, Pygamberimiz oňa:"Olaryň ýanyna dön, olary agladyşyň ýaly, güldürgin."

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ:

جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: جِئْتُ أَبَايَعُكَ عَلَى الْهِجْرَةِ، وَتَرَكْتُ أَبَوَيَّ يَبُجِيَانِ، فَقَالَ: «ارْجِعْ عَلَيْهِمَا فَأَضْحِكْهُمَا كَمَا أَبْكَيْتَهُمَا»

"Iki sahyhda" Abdullah Ibn Mesgudyň şeýle diýeni habar berilýär:

"Pygamberimizden (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýip soradym: “Beýik Allaha iň söýgüli amal haýsy amal?”

Ol:"Wagtynda okalan namazdyr." diýdi.

Men: “Soňra haýsy?” diýdim.

Ol:"Ene-ata bilen ýagşy gatnaşmak." diýdi.

Men: “Soňra haýsy?” diýdim.

Ol:" Allah ýolunda söweşmek." diýdi."

عَبْدُ اللَّهِ، قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

أَيُّ الْعَمَلِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ؟ قَالَ: «الصَّلَاةُ عَلَى وَفْتِهَا» قَالَ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: «بِرِّ الْوَالِدَيْنِ» قَالَ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: «الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ»

Ene-ata ezýet bermekden, olara haýsam bolsa bir zyýan ýetirmekden Yslam häzirlendirendir, (olara zyýan bermegi) boýun egmezlik saýandyr, has dogrusy kyýamat gününde hasaba çekiljek iň agyr günäleriň birisi hasaplandyr.

"Iki sahyhda" Ebu Bekre atly sahabanyň habar beren hadysynda pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýýär:

"Size iň agyr günäleri habar bereýinmi?"

Aýtdylar: "Hawa, Eý Allahyň Resuly."

Ol: "Allaha şarik goşmak, ene-ata boýun egmezlik." diýip, bir salym söýenip oturdy, soňra: "Şeýle hem ýalan söz we ýalan şaýatlyk. Üns beriň, seýle hem ýalan söz we ýalan şaýatlyk " diýdi, bu sözünü şeýle bir köp gaýtalady, hatda "indi dymaýsady" diýdik."

عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَلَا أُنبِئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكِبَائِرِ» قُلْنَا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «الإِشْرَاقُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وَكَانَ مُتَكِنًا فَجَلَسَ فَقَالَ: أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ، وَشَهَادَةُ الزُّورِ، أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ، وَشَهَادَةُ الزُّورِ " فَمَا زَالَ يَقُولُهَا، حَتَّى قُلْتُ: لَا يَسْكُتُ

Muslimyň Alydan habar beren hadysynda şeýle diýýär:

"Ene-atasyna nälet aýdanyň (özüne) Allah nälet etsin."

"وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَيْهِ"

3) Durmuşa çykandan soň Yslamyň aýala hormat goýmagy ündemegi.

Yslamda edil aýalyň adamsyna borçlary bolşy ýaly, adamsynyň hem aýalyňyň önünde borçlary bardyr. Olardan käbirleri: Gowy ýaşaşmak, ýagşy (zatlardan) iýdirip-içirip, geýindirmek, ýumşak, mylakatly bolmak, sarpa goýmak, (ýalňyssa) sabyr etmek, hormat-sylag bilen gatnaşmak, Yslamda adamlaryň iň gowusy, öz maşgalasyna iň haýyrly bolan kişidir. (Aýalyň) hukuklaryndan - adamsy oňa din öwretmelidir, onuň bilen gowy ýaşaşyp, onuň abraýyny, ar-namysyny gorap saklamalydyr.

Aýalyň hukuklary baradaky aýatlaryň birisi:

"Olar bilen gowy ýaşaşyň" (Nisa 19)

وَعَاشِرُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ

Sünnetde aýalyň hukuklaryny, olara üns bermekligi täkitleýän ençeme hadyslar gelendir, olardan biri "Iki sahyhda" Ebu Hureýranyň habar beren hadysynda pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýýär:

"Aýallar bilen gowy gatnaşyň, çünki, aýal-maşgala egri gapyrgadan ýaradylandyr, onuň (gapyrgalaryň) iň egri ýeri ýokarsydyr, ony

dogrulajak bolsañ döwersiñ, taşlasañ bolsa egriligine galar, aýallar bilen (gowy) gatnaşyň."

«وَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ، فَإِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلْعٍ، وَإِنَّ أَعْوَجَ شَيْءٍ فِي الضِّلْعِ أَعْلَاهُ، إِنْ ذَهَبَتْ تُقِيمُهُ كَسْرَتَهُ، وَإِنْ تَرَكَتَهُ لَمْ يَزَلْ أَعْوَجَ، اسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا»

Newewi aýtdy:

"Bu (hadys) olar bilen mylakatly, ýagşy gatnaşmagy, gylyklaryň egriligine sabyr etmekligi, akyllarynyň kemdigine göz öňüne tutmaklygy, sebäpsiz talak bermekligiň ýazgarylýandygyny, (aýalyň) gowy bolsa talak berilmeli däldigini (aňladýandyr)."

Ahmediň, Ebu Dawudyň we Tirmiziniň Ebu Hureýradan habar beren hadysynda pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýýär:

"Möminleriň iman taýdan iň kämil bolany, ahlagy (gylyk-häsiýeti) iň gowy bolanydyr, iň haýyrlyňyz (bolsa) aýallaryňyza iň gowy (gatnaşyanyňyzdyr)."

«أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا، أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا، وَخَيْرُهُمْ خِيَارُهُمْ لِنِسَائِهِمْ»

Muslimyň habar beren hadysynda Jabir Ibn Abdullah şeýle diýýär:

"Weda hajynda pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýdi:

"Aýallar babatynda Allahdan gorkuň! Çünki, siz olary Allahyň amanady edip aldyňyz, olaryň owratlaryny (eteklerini) Allahyň sözi bilen (ýagny, nika bilen) halal etdiňiz, halamaýan kişiňiziň öýe gadamyny basdyrmazlyk siziň olaryň (aýallaryň) üstüne hakyňyzdyr, eger olar ony etse (ýagny, halamaýan kişiňizi öýe salsalar), agyrtmajak, yz goýmajak urgy bilen uruň, olaryň siziň üstüňize haky bolsa, ýagşy (zatlardan, güýjüňiz ýetdiginden) iýdirip-içirip, geýindirmekdir."

«فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي النِّسَاءِ، فَإِنَّكُمْ أَحَدْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللَّهِ، وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ، وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَا يُوطِئَنَّ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكَرَّهْتُمْ، فَإِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاصْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبْرِحٍ، وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ»

"halamaýan kişiňiziň öýe gadamyny basdyrmazlyk" diýmekden maksat - halamaýan kişiňize öýe girmeklige rugsat bermezlik, aýal bolsun erkek bolsun, öýleriňizde oturdymazlyk.

Muslimyň "Sahyhda" Ebu Hureýradan habar beren hadysynda pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýýär:

"Mömin erkek mömin aýaly ýigrenmesin, eger bir häsiýetini halamasa, başga razy boljak (häsiýetleri) bardyr."

«لَا يَفْرَكُ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً، إِنْ كَرِهَ مِنْهَا خُلُقًا رَضِيَ مِنْهَا آخَرَ»

"ýigrenmesin" sözüniň manysy - erbet görmesin, bir kişi aýalynyň bir häsiýetini halamasa, gowy görmese, (onuň ýerine) başga gowy häsiýetler, ýagşy gatnaşyklar köpdür.

Ahmediň, Ebu Dawudyň we Tirmiziniň Aişe enemizden habar beren hadysynda pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýýär:

"Aýallar erkeklere (hökümlerde, ybadatlarda) meňzeşdirler."

إِنَّمَا النِّسَاءُ شَقَائِقُ الرِّجَالِ

"En-Nihaýa fi gariýb el-hadis we el-eser" kitabynda Ibn El-Esiýr atly alym şeýle diýýär:

"Ýagny, gylyk-häsiýetde, ýaradylyşda meňzeşdir, kybapdaşdyr, edil olar (aýallar) olardan (erkeklerden) bölünip alnan ýalydyr, (aslynda) How (ene) Adam (atadan) ýaradylandyr, adamyň süýtdeş dogany diýip ene-atasy bir bolan kişä aýdylýar"

Munda aýallar bilen ýagşy gatnaşmaga, gowy ýaşaşmaga, ýumşak, mylakatly bolmaga itergi barlygy aýdyňdyr.

4) Yslam aýal-maşgalany dogan, baji, bibi, daýza hökmünde hem hormatlamagy ündändir.

Yslam olar bilen arany kesmezligi, ýagşylyk etmekligi, hak-hukuklaryny bilmekligi emir edendir we onuň üçin uly sogap, köp sylag goýandyr.

Mikdam Ibn Magdi Kerbden Buharynyň "Edep Mufrad" kitabynda we Ibn Mäjäniň habar beren hadysynda pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýýär:

"Takyk, Allah size ejeleriňiz bilen, soňra ejeleriňiz bilen, soňra kakalaryňyz bilen, soňra iň ýakyn (dogan-garyndaşlara) (ýagşy gatnaşmaklygy) wesýet edýär, ündeýär."

«إِنَّ اللَّهَ يُوصِيكُم بِأُمَّهَاتِكُمْ، ثُمَّ يُوصِيكُم بِأَبَائِكُمْ، ثُمَّ يُوصِيكُم بِالْأَقْرَبِ فَأَلْأَقْرَبِ»

Tirmiziniň we Ebu Dawudyň Ebu Said Hudriden habar beren hadysynda pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýýär:

"Üç gyzy, ýa üç aýaldogany bolup, olara ýagşy gatnaşan her kişi Jennete girer."

«لَا يَكُونُ لِأَحَدِكُمْ ثَلَاثُ بَنَاتٍ أَوْ ثَلَاثُ أَخَوَاتٍ فَيُحْسِنُ إِلَيْهِنَّ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ»

"Iki sahyhda" Aişe enemiziň habar beren hadysynda Pygamberimiz sallallahu aleyhi wesellem şeýle diýýär:

"Garyndaşlyk seplenlen (birikdirilen) bagdyr (ýüpdür), kim oňa birikse, Allah hem oňa biriger, kim ony üzse (kesse) Allah hem ony üzzer (keser).

«الرَّحِمُ شِجْنَةٌ مِنَ اللَّهِ، فَمَنْ وَصَلَهَا وَصَلَهُ اللَّهُ، وَمَنْ قَطَعَهَا قَطَعَهُ اللَّهُ»

"Iki sahyhda" Enes bin Mäligiň habar beren hadysynda pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýýär:

"Kim rysgalynyň bol bolmagyny, ömrüniň uzak bolmagyny isleýän bolsa garyndaşlar bilen gatnaşsyn (arasyny üzmesin)."

«مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، وَيُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ، فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ»

5) Hatda ýat aýal-maşgala (ýagny, garyndaşlyk bagy bolmadyk) hem ýardama, goldawa mätäçdir, Yslam olar bilenem ýagşy gatnaşmagy, kömek etmegi ündeýändir, bu zatlar üçin uly sogap hem goýandyr.

"Iki sahyhda" habar berlen hadysda pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýýär:

"Dul aýallara, garyplara tagalla edýän kişi (ýardam berýän kişi) edil Allah ýolundaky söweşiji ýalydyr, ýa-da gijelerine (namaza) durýan, gündizlerine agyz bekleýän (kişi) ýalydyr."

«السَّاعِي عَلَى الْأَرْمَلَةِ وَالْمِسْكِينِ، كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ الْقَائِمِ اللَّيْلِ الصَّائِمِ النَّهَارَ»

Bu (agzap geçen) zatlarymyz Yslamyň saýasyndaky aýal-maşgala goýulýan hormat-sylagyň az bölegidir, aýal-maşgalanyň beýle aladasyny edýän, beýle uly sarpa goýýan, beýle çäksiz ýagşylyk edýän, Yslam dininden başga, Allahyň bendelerine razy bolan dininden başga hiç bir dinde ýokdur.

MUSULMAN AÝAL-MAŞGALANY GABANMAK

Yslamyň aýal-maşgala hormatynyň ajaýyp görnüşleriniň biri - mähremleri (eje, aýaldogan, bajy, gyzlara) gabanmak, bu duýgy musulmanlaryň janlaryna ekilendir, ol beýik häsiýetdir, gözəl waspdyr, bu wasp musulman kişiniň kalbynda bolup, ony öz mähremlerine göz-gulak bolmaklyga, olary goramaklyga elter, şeýle hem, olaryň abraýlaryny, keramatlaryny aýap saklamaga, olaryň (mähremsiz) sapar etmekligine, örtgüsiz (ýarym-ýalaňaç) bolup gezmekligine, (erkekler bilen) garylyp ýörmelerine päsgel bolar.

Ar-namysy goramagy, mähremleri gabanmagy Yslam onuň üçin gan döküp, jan pida edilýän söweş hasaplandyr, muny edýän kişi bolsa Jennetde şehidiň derejesini alar.

Said Ibn Zeýdiň habar beren hadysynda pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýýär:

"Kim öz mal-mülküni gorap ölse (ýagny öldürseler), ol şehitdir, kim özüni gorap ölse ol şehitdir, kim dinini gorap ölse ol şehitdir, kim öz maşgalasyny gorap ölse ol şehitdir." (Tirmizi, Ebu Dawud).

«مَنْ قَتَلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ قَتَلَ دُونَ دِينِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ قَتَلَ دُونَ دَمِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ،
وَمَنْ قَتَلَ دُونَ أَهْلِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ»

Has dogrusy Yslam gabanmaklygy imanyň, ahlagynyň iň ýokarky derejesi hasaplandyr, Mugyýra Ibn Şugbe şeýle diýýär: "**Saad ibn Ubade şeýle diýdi:**

"Eger aýalym bilen bir erkegi görsem säginmän ony (erkegi) gylyç bilen urardym. Haçanda bu (sözi) pygamberimize (Sallallahu aleyhi we sellem) ýetende şeýle diýdi: "Saadyň gabanjaňlygyny geň görýärsiňizmi? Men ondan beter gabanjaňdyryn, Allah menden beter gabanjaňdyr, Allah öz gabanjaňlygy sebäpli görner-görünmez azgynlyklary haram edendir."" (Buhary Muslim)

قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ:

"لَوْ رَأَيْتَ رَجُلًا مَعَ امْرَأَتِي لَضَرَبْتُهُ بِالسَّيْفِ غَيْرَ مُصْفِحٍ عَنْهُ" فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: "أَتَعْجَبُونَ مِنْ غَيْرَةِ سَعْدٍ، فَوَاللَّهِ لَأَنَا أَغَيْرُ مِنْهُ، وَاللَّهُ أَغَيْرُ مِنِّي، مِنْ أَجْلِ غَيْرَةِ اللَّهِ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ، مَا ظَهَرَ مِنْهَا، وَمَا بَطَّنَ" "

Ebu Hureýranyň habar beren hadysy:

"Takyk, Allah gabanar, takyk, mömin (kişi) gabanar, haçanda mömin Allahyň haram eden zadyny edende Allah gabanar." (Buhary Muslim)

«إِنَّ اللَّهَ يَغَارُ، وَإِنَّ الْمُؤْمِنِينَ يَغَارُونَ، وَغَيْرَةُ اللَّهِ أَنْ يَأْتِيَ الْمُؤْمِنُ مَا حَرَّمَ عَلَيْهِ»

Gabanjaň (kişiniň) tersi - deýýusdyr, deýýus kişi öz aýalynyň haramlyk etmesine razy bolýan kişidir, ol kişide gabanjaňlyk ýokdur, (deýýus türkmenlerde - gylyk-häsiýeti pis, erbet, nejis manyda ulanylýar, ýöne has dogrusy budur) Yslamda bular ýaly kişä agyr azap wada edilendir.

Abdullah Ibn Omaryň hadysy:

"Kyýamat gününde Beýik Allah üç kişä bakmaz: Ene-ata boýun bolmadyk, erkekleşen aýal, deýýus." (Ahmet, Nesäi we başgalar)

"ثَلَاثَةٌ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: الْعَاقُّ لَوَالِدَيْهِ، وَالْمَرْأَةُ الْمُتَرَجِّلَةُ، وَالذَّيْوُثُ"

Musulmanlaryň aýallaryna gabanjaňlygy, bu meselä uly üns berýänligi baradaky wakalar taryhda doludyr, olardan birisi:

Ibn El-Jewzi "El-Muntezam" atly kitabynda Muhammet Ibn Musa atly kazynyň sözünü getirýär:

"Musa Ibn Ishak kazynyň mejlisine 286 ýylda Raýý (şäherinde) gatnaşdym. Bir aýalyň welisi (golaý garyndaşy, kakasy, dogany, agasy) onuň adamsyndan 500 dynary galyň hökmünde talap etdi (ýagny galyňyny geçirmedigini öňe sürdi), adamsy bolsa inkär etdi, boýun almady (ýagny adamsy galyňy berenini aýdyp, onuň sözünü inkär etdi). Kazy weliden şaýat talap etdi, ol hem şaýatlaryny getirenligini habar berdi. Haçanda şaýatlyk ýerine düşer ýaly käbir şaýatlar hälki aýalyň ýüzünü açyp seretjek bolanlarynda, adamsy: "Edýäniňiz näme?" diýdi. Ony tanarlar ýaly seretjek bolýarlar diýenlerinde hälki adamsy şeýle diýdi: "Ol galyňny meniň boýnumdadygyna kazyny şaýat edýärin, (ýöne) onuň ýüzünü açmaň (ýagny gabandy)"

Soňra aýaly muny bilip şeýle diýýär: "Men oňa şol mähri sowgat edýärin, iki dünýäde-de onuň boýnundan şol galyňy aýyrýaryn, bu sözlerime kazyny şaýat edýärin"

Kazy: "Öwgä mynasyp häsiýetlerdendir bu amal" diýdi."

Hawa, bu amal öwgä mynasyp häsiýetlerdendir, gözle edeplerdendir, bahasyz gymmatlyklardandyr, öz mähreminiň bahasyny bilmeýän, onuň üçin beýle duýgulary duýmaýan kişi (Allahdan gorkup özüni düzetmelidir).

YSLAM AÝAL-MAŞGALANYŇ HALASGÄRIDIR.

Yslam taglymatynyň, ähmiýetli görkezmeleriniň saýasynda musulman aýal pislighiň penjerelerinden, fesadyň (bozuklygyň) hapalaryndan halas bolandyr, ol Yslamyň gözegçiligindedir, göz-gulak astyndadyr, arassa, päk, örtük, haýaly, berkarar, gadyrdan, belent mertebeli, utançly durmuş alyp baryp, gurtlaryň oýnundan, bozuklaryň lak atmalaryndan, jenaýatçylaryň hilesinden daşdadyr. Kim nadanlyk döwründäki aýalyň hal-ahwallaryna ser salsa, soňra Yslamdaky hal-ahwallaryna ser salsa, bu hakykat oňa aýan bolar.

Buharynyň sahyhynda Urwe Ibn Zubeýr Aişe enemiziň, pygamberimiziň (Sallallahu aleyhi we sellem) maşgalasynyň şeýle diýenini habar berýär:

"Nadanlyk döwründe (Yslamdan öňki döwürde) nika 4 hili gyýylardy:

1) Şu wagtky adamlaryň nikalaşmagy ýaly, bir kişi beýlekiniň gyzyny sawçylyga baryp dileýär, soňra nika gyýylýar.

2) Aýbaşy halyndan arassalanan wagty adamsy aýalyny başga erkegiň ýanyna iberip, ýatmagyny talap eder ekeni, soňra ondan aýrylyp, tä hälki erkekdən çaga galany belli bolýança golaýlaşmaz ekeni, belli bolandan soň, islese ýanaşýan ekeni, islemese ýanaşmaz ekeni, muny etdirmeginiň sebäbi çaga galdyrmak ekeni, muňa gatnaşygy talap etmek nikasy diýilýär ekeni.

3) Ona golaý erkek jemlenişip bir aýala ýanaşyp, tohum oklaýan ekenler, hamyla bolup, doguranyndan bir gije soň, hälki erkekleriň hiç birisi onuň (aýalyň) ýanyna üýşmekden boýun gaçyryp bilmez ekeni, soňra aýal şeýle diýer ekeni: “Ýagdaýyňyzdan habaryňyz bardyr, dogurandyryn” öz halan kişisiniň adyny tutup: “Ol seniň ogluňdyr eý plany” diýer ekeni. Şeýdip, ol çaga ýaňky erkege ýöňkelip, erkegiň muňa garşy çykmaga haky ýok ekeni.

4) Köp adamlar üýşüp bir aýala ýanaşýan ekenler, ol aýal hiç bir gelene ýok diýip bilmez ekeni, bular ýoldan çykan aýallar ekeni, olar öz gapylaryna alamat hökmünde baýdak dikerler ekeni, islän kişi girip biler ekeni, göwreli bolup, birisi doguranyndan soň, adamlar üýşüp, "kafa" diýilýän birini çagyrrar ekenler, (çaganyň kakasyny yüz keşbinden ýa beýleki alamatlaryndan tanap bilýän kişi), şeýdip,

laýyk gören kişilerine ýaňky çagany we aýaly berer ekenler, muňa erkegiň garşy çykmaga haky ýok ekeni.

Haçanda Muhammet (Sallallahu aleyhi we sellem) hak bilen iberilende nadanlyk nikalaryň hemmesini ýumrup, diňe şu wagtky adamlaryň nikasyny galdyrdy."

Ol wagtlar aýallar haýwan, haryt kimin satylyp, satyn alynýardy, göwnemeýänine zorluk bilen çykarylýardy, zorluk bilen bozuklyk etdirilýärdi, mirasyndan (beýlekiler) alardylar, emma özi miras almazdy, özüniň mal-mülki bolmazdy, emma özi (biriniň) mal-mülki bolardy, olary mülk edinenleriň köpüsi olaryň (aýallaryň) hatda öz mülklerindäki erkinligini daraldar ekenler, şoňa-da özlerinden rugsat aldyrar ekenler, aýalyň öz mülkünü onuň adamsy aýalyndan rugsatsyz ulanyp biler ekeni, hatda käbir erkekler olaryň (aýallaryň) erkek ýaly janly, ruhly ynsandygy hakynda dawa eder ekenler, dini berjaý edip, onuň ybadatynyň dürslügi hakynda, onuň Jennete girjekligine (şeklenýär ekenler).

Şeýdip, Rum (Grek) ýygnaklarynyň birinde şeýle karar berildi: "Aýal ruhsuz, nejis, barlyksyz haýwan, ýöne ybadat we hyzmat etmek onuň borjy, ýöne onuň agzyna gepläp, gülüp bilmez ýaly dişleýji itiň, malyň agzyna tumşuklyk geýdirilişi ýaly geýdirmeli, çünki, ol şeýtanyň halkasydyr."

Käbir akymlara görä kaka öz gyzyny satmaga hukugy bar ekeni, käbir araplar hatda öldürmäge, ýa diriligine gömmäge hem haky bar diýer ekenler, käbirleri: "Aýaly öldüreni üçin erkekden kysas, diýe (töleg, öwez) alynmaýar diýýär ekenler." Şular we şulardan başga aýala rowa görülýän zulumlar, ajysyna sezewar bolýan ezmeler (köpdür).

Zenan şu günlere çenli - Yslamyň saýasy bolmadyk ýerlerde, yzly-yzyna gelýän azarlaryň agyr görnüşlerine, rehimsiz aýyplamalara sezewar edilýär, hatda käbirleri musulman aýal bilen gatnaşyklary ýaly gatnaşmagy arzuw edýärler.

Atrod atly meşhur ýazyjy (zenan) şeýle diýýär:

"Aýal-gyzlarymyzyň öýlerinde hyzmatçy ýa hyzmatçy ýaly işlänlere olaryň zawod-fabriklerde işlänlere has belasy ýeňil bolup, has haýyrlydyr, (çünki ol ýerlerde işlemek) aýal-gyzlaryň haýatynyň gözelligini hemişelik gidirip, hapalyklara kirleder, biziň ýurdumyz hem musulmanlaryň ýurdy ýaly bolaýsady, olarda edeplilik, sadalyk, päklik bardyr, (hatda) hyzmatkär erkekler we zenanlar bol-elinlikde ýaşap, hezil

edýärler, olar bilen edil şol öýüň çagalary ýaly gatnaşýarlar, olaryň arnamyslaryna degmeýärler.

Hawa, Inlis ýurtlaryna öz gyzlaryny erkekler bilen garylmagyna (ýol berip), olary bihaýalygyň mysaly etmesi uly ardyr, binamyslykdyr, näme üçin biz gyzlarymyza olaryň abraýlaryny aýap saklamak üçin öz fytratlaryna (tebigatlaryna) gabat gelyän zatlary etdiremizok, öý-işiğe seretdiremizok, erkekleriň işini erkeklere tabşyramyzok."

Lady Kuk atly başga ýazyjy zenan "Alaýko" gazetinde şeýle diýýär: "Garym-gatymlygy (erkek-aýal bir ýerde işlemegi, okamagy we ş.m.) erkekler gowy görýärler, şonuň üçin aýal-maşgala öz fytratyna (tebigatyna) ters gelyän zatlary isleýär, garym-gatymlyk näçe köp bolsa, şonça-da zyna çagalary köpeler, ynha şutaýda aýal-maşgala üçin uly bela bardyr, oňa degen erkek ony garyp-gasarlyk, azap-görgi düşeginde aýlandyryp taşlar gider, ol bolsa kiçiligiň, peseldilmegiň, zulумыň hatda (käwagt) ölümiň ajysyny dadar, garyp-gasarlyk (diýmegimiziň) sebäbi - göwrelilik, onuň kynçylygy, aş saýlamak, ýürekbulançlyk - gazanç edip, kuwwatyny ýygnamaklyga päsgel berýän zatlardyr. Azap-görgi (diýmekligimiziň) sebäbi - ol aýal gaharjaň bolup, näme etjegini bilmän özüni ýitirer. Kiçilik we ar (diýmegimiziň) sebäbi - mundan aňyrda nähili ar bolsun. Ölüm (diýmekligimiziň) sebäbi - gaty köp ýagdaýlarda munuň soňy şoňa barýar, ýagny özüne kast edip, özüni öldürmege. Şeýle, emma erkege bolsa, bu zatlaryň birisi hem degmez, munuň üstesine jogapkär, netijesini göterýän ýene-de aýal bolup galýar, ýogsa garym-gatymlyga erkekler sebäp bolýarlar.

Günbatar medeniýete ar bolan, bihaýalyk bolan bu musybetleri, eger doly aýyryňan diýmesegem, ýeňilleşdirýän çözgütleri gözlemekligiň wagty indi gelip ýetmedimi? Günäsiz münlerçe çagalary öldürmeklerine böwet bolýan kararlary almagyň wagty gelmedimi? (Hakykatda) bolsa günäkär erkekdir, sebäbi ol aýalyň ýukaýürekliginden, ynanjaňlygyndan peýdalanyp, (boş) wadalary, arzuw-hyýalary öz islegini giderýänçä berdi, (soňunda-da) ony jebir-jepa çekdirip taşlady..."

Şular ýaly, şerleriň, ezýetleriň, zulumlaryň görnüşleri aýal-maşgalanyň başyna yzly-yzyna gelip durandyr, agyr jebir-jepalara sezewar bolýandyr, durmuşyň gaýgy-gamyny owurtlap içýändir, bu zatlaryň hemmesinden halas bolmaklygy arzuw edýändir. Öz fytratyna (tebigatyna) utgaşýan, ýaradylyşyna gelişýän dogry sazlaşykly ýaşaýyş isleýändir. Şeýdip,

Yslam aýal-maşgalanyň ýeke-täk halasgäridir, bu zatlaryň (belalaryň) hemmesinden gutaryjysydyr, onuň mertebesiniň belentligini, rahatlygyny, asudalygyny amala aşyryjysydyr.

YSLAMYŇ AÝAL-MAŞGALANY AÝAP SAKLAMAGY, AÝAMAKLYGY.

Aýal-maşgala özüniň abraýyny, ohradynyň päkligini, arynyň abatlygyny saklar ýaly Yslam dini takyk kadalary goýandyr, (olaryň biri bolan) hijaby (örtýän geýimi) buýrandyr, (köp wagtyňy) öýde bolmaklyga höweslendirendir. (Mähremsiz) Saparlara çykmagy, ýarym ýalaňaç bolup daşary çykmagy, üstüne (özüne çekiji) atyrlary sepip çykmagy gadagan edendir. Erkekler bilen garylmagy gaýtarandyr we ş.m. kadalary goýandyr, (ýöne hakykatda bolsa) bu zatlary buýurmagyň sebäbi - biabraýlykdan aýamak, bozuklyk-şerden goramak, päklik asylylyk geýimini geýdirmekdir, çünki, Yslamyň garaýşynda aýal-maşgala - gymmatbaha dür dänesidir, her ezýetden, her pislikden goralýan gadyrdan genç-hazynadyr.

Aşakda şol kadalaryň, edepleriň iň möhümleriniň gysgaça beýany bardyr:

1) Hijap (örtýän geýim).

(Hijap)⁽¹⁾ diýmek - ýat erkeklerden aýal-maşgalanyň bedeniniň, görkünüň hemme ýerini örtmegidir.

Aýatlarda Beýik Allah şeýle diýýär:

"Eý, pygamber! Aýallaryňa, gyzlaryňa we möminleriň aýallaryna (daşary çykanlarynda) üstki örtgülerini örtünmeklerini aýt. Bu olaryň tanalmaklary we ynjydlmazlyklary üçin iň dogrusydyr. Allah Bagyşlaýjydyr, Rehim-şepagatlydyr." (Ahzab 59)

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ
فَلَا يُؤْذَيْنَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ۝

"Eger pygamberiň aýallaryndan bir zat sorajak bolsaňyz, perdäniň aňyrsyndan soraň! Bu siziň hem-de olaryň ýürekleri üçin iňňän arassa we päk ýoldur. Siziň pygambere ezýet etmeklige we onuň zyndan aýallary bilen nikalaşmaga hiç hili hakyňyz ýokdur. Takyk, bu (hereketleriňiz) Allahyň ýanynda örän uly günädir."

(Ahzab 53)

(1) Bizde hijap diňe kelläňe atylýan ýüzünden galan ýeri bukýan ýaglyk diýip tanalýar, aslynda bu ýalňyşdyr, çünki, hijap bedeniň hemme ýerini bukmasyna aýdylýar.

يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَبِزٍ إِنَّهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَنْسِبِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذَى النَّبِيِّ فَيَسْتَحْيِيءُ مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِيءُ مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تُنْكِحُوا زُجَّجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا ۝

2) Gerek bolmasa (daşaryk) çykmazlyk.

"(Mertebäňizi saklap), öýleriňizde oturyň we (bir iş bilen çykanyňyzda bolsa, yslandan) öňki döwürdäki ýaly (ýarym-ýalaňaç) bezenmäň!" (Ahzab 33)

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى ۝

"Sünen" kitabynda Tirmizi pygamberimiziň (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýenini habar berýär:

"Aýal-maşgala owratdyr (ýagny, adam edil öz uýat ýerlerini örtüşi ýaly aýalyny hem örtmelidir), eger ol (daşaryk çykسا) şeytan ony (erkeklere) bezäp görkezer."

الْمَرْأَةُ عَوْرَةٌ، فَإِذَا خَرَجَتْ اسْتَشْرَفَهَا الشَّيْطَانُ

3) Hajat bolan wagty ýat erkekler bilen gürleşende näz ses bilen gürleşmezlik.

"Eger (Allahdan) gorkýan bolsaňyz, (nämährem erkeklere) näz bilen seslenmäň! Çünki ýüreginde hassalyk bolan kişi (aýallara bolan höwese) tamakin bolar. Elmydama ýagşy sözläň!" (Ahzab 32)

إِنْ أَتَقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا ۝

4) Ýat erkek bilen ikiçäk galmazlyk.

"Iki sahyhda" Ibn Abbas pygamberimiziň şeýle diýenini habar berýär:

"Mährem kişiden başga erkek bilen aýal-maşgala hiç ikiçäk galmasyn."

«لَا يَخْلُونَ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ»

5) Erkekler bilen garylalmazlyk.

Sahyh hadysda pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýýär:

"(Metjitde) Aýallaryň iň haýyrlý setiri iň soňky setirdir, iň ýamany bolsa ilkinji setirdir."

«خَيْرُ صُفُوفِ النِّسَاءِ آخِرُهَا، وَشَرُّهَا أَوْلَاهَا»

Eger metjitde şeýle bolsa, beýleki ýerlerde nähilikä? (ýagny, metjitde garylmazlyk üçin şeýle çäreler görülyär, beýleki ýerlerde ondan has gowy çäreler görülmelidir.)

(Erkek -aýal) garylmagynyň birnäçe howp-hatarlary, köp zyýanlary bardyr, olaryň käbirini agzap geçipdik.

6) Mähremsiz sapara çykmazlyk.

Muslimyň Ebu Hureýradan habar beren hadysynda pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýýär:

"Özüniň mähremi bolman aýal-maşgalanyň sapar etmegi halal däldir."

«لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ أَنْ تُسَافِرَ إِلَّا وَمَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ مِنْهَا»

7) (Daşaryk) çykan wagty üstüne az hem bolsa atyr sepmezlik.

Muslim öz "sahyhynda" pygamberimiziň şeýle diýenini habar berýär:

"(Eý, zenanlar! Aýallardan) biriňiz metjide gelen wagty hiç hili atyr sepinmesin."

«إِذَا شَهِدْتَ إِحْدَاكُنَّ الْمَسْجِدَ فَلَا تَمَسَّ طِيبًا»

Ymam Ahmediniň (we Ibn Hibbäniň) pygamberimizden habar beren hadysynda şeýle diýýär:

"Haýsam bolsa bir aýal üstüne atyr sepinip çykrsa, onuň ysyny kowma (adamlara) bildirtmek üçin olaryň ýanlaryndan geçip gitse ol aýal zynagärdir, zynahordyr, şeýle hem her bir göz zyna edijidir. (ýagny, göz zynasy hem bardyr)."

«أَيُّمَا امْرَأَةٍ اسْتَعْطَرَتْ فَمَرَّتْ عَلَى قَوْمٍ لِيَجِدُوا رِيحَهَا فَهِيَ زَانِيَةٌ، وَكُلُّ عَيْنٍ زَانِيَةٌ»

8) Ýat erkekleriň ünsüni çekmäne çalyşmazlyk.

"Ýöränlerinde gizlin bezeglerini görkezjek bolup (özlerine üns çekiljek derejede) ýöremesinler." (Nur 31)

وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ

9) Ýat erkeklere seretmekden gözlerini saklamak.

"Mömin aýallara hem aýt: «Gözlerini (nämährem erkeklere seretmekden) saklasynlar we eteklerini (jynsy agzalaryny haramdan) gorasynlar." (Nur 31)

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَرِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ

10) Öz Robbuna ybadat etmekde, boýun bolmakda yhlas etmek.

"Namazy doly berjaý ediň, zekat beriň! Allaha we Onuň ilçisine tabyn boluň! Eý, ähli-beýt (pygamberiň maşgalasy)! Allah (bu

zatlary aýtmak bilen) diňe (siziň abraýyňyza şikes ýetirip biljek) zeperi arassalamak we sizi günälerden päklemek isleýär." (Ahzab 33)

وَأَقِمَنَّ الصَّلَاةَ وَعَاتِبَنَ الزَّكَاةَ وَأَطَعَنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ٣٣

Musulman aýal-maşgala bilen baglanyşykly Kitap we Sünnetde gelen bu kada-kanunlar onuň amanlygynyň diregi, abraýynyň, keramatynyň goragçysy hasaplanýar. Şonuň üçin, Allahyň aýal-maşgala (beren) nygmaty, merhemeti uludyr, çünki, Yslamda onuň bagtyýarlygyny taýynlandyr, onuň abraýyny gorap, päkligini aýap, gadyrdanlygyny berkarar edip, onuň başyna gelip biljek şer we zyýanlary aýrandyr, çünki, (Yslam) onuň päk nebisli, arassa ahlakly, agras gylykly bolmagyny isläp, wejeraçylykdan, bihaýalykdan, azaşmakdan, gyşarmakdan, dagamakdan gorap saklandyr.

Hawa, şübhesiz, Yslam musulman aýala gaty beýik hormat-sylag goýandyr, ony aňrybaş derejede gorandyr, onuň asuda ýaşaýşyny öz boýnuna alandyr, ol ýaşaýşyň şygary: “Örtünmek we asylylyk” ýapynjasy bolsa: “Arassalyk we päkizelik” baýdagy bolsa: “Edebi ýaýradyp, ahlagy berkitmek” maksady bolsa: “Abraýy gorap, mertebäni aýap saklamak.”

(Şeýdip) musulman aýal gadyrdan, belent mertebeli, päk ahlakly bolar, eger dinine berk bolsa, Robbunyň emirlerine berjaý etse, pygamberine boýun bolsa, (kalby) rahatlykdan, ynamdan, arkaýynlykdan doly halyna Allahyň şerigatyna, hökümüne boýun egse, ol bu dünýäde bagtyýarlyga, rahatlyga gowşup, ahyretde-de uly sogap, beýik paý gazanar.

Hadysda pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýýär:

"Eger aýal baş wagtyna (namaz) okasa, (remezan) aýynda agyz beklese, uýat ýerini (haramdan) päk saklasa, ýoldaşyna boýun bolsa, ol Jennete islän gapysyndan girer." (Ibn Hybbän "sahyh")

«إِذَا صَلَّتِ الْمَرْأَةُ حُمْسَهَا، وَصَامَتْ شَهْرَهَا، وَحَصَّنَتْ فَرْجَهَا، وَأَطَاعَتْ بَعْضَهَا دَخَلَتْ مِنْ أَيِّ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ شَاءَتْ»

Ymam Ahmediň Abdurrahman Ibn Awfdan habar beren hadysynda pygamberimiz şeýle diýýär:

"Eger aýal baş wagtyna (namaz) okasa, (remezan) aýynda agyz beklese, uýat ýerini (haramdan) päk saklasa, ýoldaşyna boýun bolsa, oňa: “Jennetiň islän gapysyndan Jennete gir” diýler."

"إِذَا صَلَّتِ الْمَرْأَةُ خَمْسَهَا، وصامت شهرها، وحفظت فرجها، وأطاعت زوجها، قيل لها: ادخلي الجنة من أي أبواب الجنة شئت"

Musulman aýala bu gadyrly buşluk, bu uly sylag nesip etsin. Eger durmuşynda bu gymmatly maslahatlary (peýdalary) ýerine ýetirip ýaşasa, şeýle hem, bozuklyga bihaýalyga çagyryan adamlara üns bermese (bu sylag nesip eder):

"Allah siziň tobaňyzy kabul etmek isleýär, haý-höwesleriniň (haram lezzetiň) yzyna düşenler bolsa siziň uly höwes bilen (bütinleý ýoldan çykmaga) meýil etmegiňizi isleýär." (Nisa 27)

وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا ٢٧

Häzirki wagtlarda musulman aýal wagşy hüjümlere, görüp dildüwşüklere, aýyp planlara sezewar bolýar, olardan maksat - onuň asylylygyny ýumurmak, abraýyny gaçyrmak, hormatyny depelemek, sarpasyny diriligine gömmek, dinini, imanyny sarsdyrmak, ony bozuklaryň, ýoldan çykanlaryň hataryna salmakdyr. Bu zatlar zaýalaýjy telewideniýe arkaly, bolgusyz ýarym-ýalaňaç suratly žurnallar arkaly edilýär, şeýle hem, musulman aýal-gyzlarda musulman dällere meňzemäge höwes döredýärler, aslynda olar (musulman däl aýallar) (haramdan) saklaýan imany, uýat dörediji ahlagy, gadagan ediji edebi ýok bolan ýerden ýöräp ýören närselerdir, şeýle hem olaryň islegleri - musulman aýaly şerigatdan daşlaşdyryp, asylylyk we päklikden alyp galyp, utanç haýany sogrup almakdyr, goý Allah olaryň isleglerine ýol bermesin.

MÖHÜM BEÝAN.

Şöhwetlerine (haý-höweslerine) gark bolup, kalplarynda merez bolan kişiler Şerigatyň (Diniň) kadalaryna, saklamaly çäklere üns bermeýärler, (ýogsa) ol kadalara aýal-maşgalanyň hormatyny, sarpasyny, bagtyny üpjün edýär. Olar aýal-gyzlaryň hyýaly (galp) hak-hukuklarynyň, howsalaly erkinliginiň berjaý edilmegine (bokurdaklaryny ýyrtyp) çagyýarlar.

Aslynda bu zatlar aýal-gyzlary soňy näbelli netijelere, howp-hatary belli däl çukurlara eltýändir. (Aýal-gyzlary bu zatlara itermek üçin olar) göz gamaşdyryjy baýdaklary, özüne çekiji şygarlary ulanyp, aýal-gyzlaryň duýguçyllygandan, (pikirilenmän) bahym jogap berijiliginden, netijelere göz ýetirmekte ejizliginden peýdalanýarlar.

Ýagdaý şeýle wagty nesihatçy alymlaryň, dogruçyl dagwatçylaryň, gabanjaň gözegçileriň sözleri gelyär, olar aýal-gyzlaryň bu çukurlara gaçmagyna, ýoldan çykmagyna päsgel bolýarlar. Aýal-gyzlaryň sarpasyny saklamak üçin, belent mertebeli bolmagy üçin, abraýy goragly bolmagy üçin, durmuşy päk bolmagy üçin, bozuklygyň hapalaryndan daşda bolmagy üçin (nesihat edendirler).

Aýal-gyzlaryň iň möhüm okamaly nesihatlarynyň biri - Hemişelik Ylmy Derňew we Fetwa Komitetiniň 1420/1/25 taryhynda neşir eden beýanydyr, onuň mazmuny:

“Hamdu-sena Allaha, salawatlar we salam Allahyň Resulyna, onuň maşgalasyna, sahabalaryna we dogry ýoldakylara bolsun, soňra: Öz dininden habardar bolan musulman kişä Yslamyň saýasynda ýaşaýan aýal-maşgalanyň (haly) gizlin däldir, ol aýal hormata, sarpa, özüne laýyk amala (işe) eýedir, şeýle hem, Allahyň onuň üçin parz eden hak-hukuklaryna eýedir, (emma) öňki nadanlyk döwründe bolsa we häzirki Yslam edeplerine garşy gelyän käbir jemgyýetlerde bolsa beýle däldir, ýagdaý tersdir. Ol ýerlerde sowuk-salalyk, bozuklyk, zulum (nähaklyk) bardyr.

Bu nygmat üçin Allaha şükür edýäris, şeýle-de bize düşeni, bize wajyp bolany bu nygmaty gorap saklamakdyr, emma medeniýeti günbataryň pikirlerine hapalanan käbir kişiler bolsa, bu ýurdumyzdaky aýal-gyzlaryň haýalygy, örtünmegi, aýap saklanylmagy ýaly belent mertebeli ýagdaýy, olary gününe goýanok. Gazetlerde öz talaplaryny çap edip, olar aýal-gyzlaryň kapyr, dinsiz ýurtdakylar ýaly bolmagyny isleýärler, ol talaplar:

1) Hijaby (örtünmegi) ýyrtmak, ony aýatda Allah şeýle diýip buýurýar:

"Eý, pygamber! Aýallaryňa, gyzlaryňa we möminleriň aýallaryna (daşary çykanlarynda) üstki örtgülerini örtünmeklerini aýt. Bu olaryň tanalmaklary we ynjydylmazlyklary üçin iň dogrusydyr. Allah Bagyşlaýjydyr, Rehim-şepagatlydyr." (Ahzab 59)

"Eger pygamberiň aýallaryndan bir zat sorajak bolsaňyz, perdäniň aňyrsyndan soraň! Bu siziň hem-de olaryň ýürekleri üçin iňňän arassa we päk ýoldur." (Ahzab 53)

"Ýaglyklary bilen gursaklarynyň üstüni ýapsynlar." (Nur 31)

Şeýle hem, Aişe enemiziň özüne ýat bolan erkekden, Safwan ibn Muattaldan ýüzüni ýapyşy, haçanda enemiz kerwenden yza galanda Safwan (galan-gaçan) zatlary almana gelen wagty, Aişe enemiz: **"Ol meni entek hijab ýaşa ýetmänkäm görüpdü"** diýdi.

Aişe enemiz: **"Biz (aýallar) pygamber bilen haj edip ýördük, ýanymyzdan erkekler geçen wagty ýaglygymyz bilen ýüzümüzizi ýapardy, geçip giden soňlar açardy."**

Bulardan başga-da musulman aýala hijabyň parzlygyny aňladýan aýat-hadyslar bardyr. Ol bozuklar bolsa, aýal-gyzyň öz Robbunyň kitabyna we Pygamberiniň sünnete tabyn bolmaklaryny islemeýärler, onuň sapara çykyp, kalbynda merez bolanlara görünmegini isleýärler.

2) Aýal-gyzyň ulag sürmeklerine mümkinçilik bermekligi talap edýärler. Aslynda muňa mümkinçilik bermek paýhasly kişä gizlin däl, birnäçe zyýanlara, başa geljek howp-hatarlara sebäp bolar.

3) Aýal-gyzyň ýüzlerini surata düşürüp, ol suraty ýörite resminama goýup, köpçülige mälim etmek, şeýdip, ony kalbynda merez bolanlara "aw" etmek isleýärler, aslynda bu, şeksiz, hijaby ýok etmäniň usulydyr.

4) Aýalyň erkekler bilen garylmagyny talap edýärler. Diňe erkege mahsus bolan işlerde işläp, öz fytratyna, ýaradylyşyna, sarpasyna laýyk işleri taşlatmak isleýärler, özüne laýyk işi bolsa (aýal-maşgalany) gysmak, daraltmak hasaplaýarlar.

Şeksiz, bu hakykata ters zatdyr, çünki, aýal-maşgala erkege mahsus bolan işleri tabşyrmagyň özi gysmak, daraltmadyr. Bu hem şerigata çapraz geler. (Şerigat) erkekler bilen aýallaryň garylmagyny, ýat erkek bilen ikiçäk galmagy, mähremsiz sapar etmegi gadagan

edendir, çünki, bu zatlaryň öwgä mynasyp bolmaýan howp-hatarly netijeleri bardyr.

Yslam erkekler bilen aýallaryň garylmagyny hatda ybadat edilýän ýerlerde hem gadagan edendir, ýagny, aýallaryň namazda durýan ýeri erkekleriň yzyndadyr, arkasyndadyr, şeýle hem, aýallara namazlaryny öýde okamaklaryny ündäendir, höweslendirendir, şu hadysda pygamberimiziň (Sallallahu aleyhi we sellem) aýdyşy ýaly: **"Allahyň (aýal) bendelerine Allahyň metjitlerine (gelmekligi) gadagan etmäh, (emma) olar üçin öýleri has haýyrlydyr."**

Bu zatlaryň hemmesi - aýal-gyzlaryň hormat-sarpasyny saklamak üçin we ony bozuklyga eltýän ýollardan daşlaşdyrmak üçindir. Musulmanlara aýallarynyň hormat-sarpasyny saklamagy parzdyr, azaşdyryjy ynandyrmalara üns bermän, ol ynandyrmalara ynanyň, aldanan aýallaryň jemgyýetdäki hallaryndan, netijelerinden ybrat, göz almalydyrlar. Akylyly kişi beýlekileriň ýalňyşyndan ybrat alýan kişidir. Şeýle hem, bu ýurduň ýolbaşçylaryna beýle pikirleri ýaýradýanlarynyň elinden tutmaklary parzdyr, sebäbi jemgyýet ol pikirleriň erbet, ýaramaz netijelerinden goralmanydyr, hadysda şeýle diýilýär:

"Menden soň erkeklere aýal pitnesinden (meýillenmeden) beter zyýanly (pitne) goýmadym (ýagny, şondan beter pitne gelmez)."

Başga hadysda (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýýär:

"Aýallar bilen gowy gatnaşyň"

Olar bilen gowy gatnaşmak - olaryň abraýlaryny, asylylyklaryny gorap, bozuklyga eltýän ýollardan daşlaşdyrmakdyr.

Haýyr, salyhlykda Allah her kime üstünlik bersin we sallallahu alä nebiýünä Muhammed we älihi we sahibihi.

Komitetiň agzalarynyň gollary:

Abdulaziz Ibn Báz, Abdulaziz Äli Eş-Şeýh, Abdullah El-Gudeýän, Bekr Ebu Zeýd, Salyh El-Fewzan"

Allah olaryň hemmesine yhsan edip, haýyrly sylag berip, amallaryny mübärek edip, edýän tagallalaryny peýdaly etsin.

Ýokardaky beýanyň taryhy 1420/1/25, ýagny, Abdulaziz ibn Bäziň ýogalmagyndan iki gün öň ýany, bu onuň ahyrky gününe çenli nesihat

edip, haýyr isleýän alymdygyny aňladýandyr, bu onuň hoşlaşyk wesýeti hökmündedir, Allah oňa musulmanlaryň adyndan haýyrly sylag, sogap berip, oňa Firdews Jennetini nesip eýlesin.

Hemişelik Komitetiň neşir eden beýanlarynyň ýene biri:

“Şerigatyň aýal-maşgalanyň geýimi babatynda goýan kadalaryna gabat gelyän, doly örtýän, bozuklykdan daşlaşdyrýan birnäçe wasplara eýe bolan eşik jilbabdyr (uzyn köýnek), ol wasplar⁽¹⁾:

- 1) Galyň bolmaly, endama ýelmeşip, agzalary belli etmeli däl.
- 2) Bedeniň hemme ýerini örtmeli, ýapmaly, giň bolmaly, syratyny mälim etmeli däl.
- 3) Diňe öň tarapyndan açylyan bolmaly, ýeňň deşigi dar bolmaly.
- 4) Üns çekýän bezegler bolmaly däl, şonuň üçin, çekimler, nagyşlar, ýazgylar, alamatlar bolmaly däldir.
- 5) Kapyr aýallaryň ýa erkekleriň geýimine meňzeş bolmaly däl.
- 6) Köýnek kelläniň süýr depesine ilkibaşdan goýulmalydyr.

Şu wasplara eýe bolmadyk eşikleri geýmek, (daşary ýurtdan) getirmek, öndürmek, satmak, musulmanlaryň arasynda ýaýratmak rugsat däldir, çünki, beýle etmek - günä, haram işlerde ýardamlaşmadyr, aýatda Allah şeýle buýurýar:

"Siz ýagşylykda we takwaçylykda biri-biriňiz bilen arkalaşyň! Günä işlerde we duşmançylykda biri-biriňize ýardam bermäň! Allahdan gorkuň! Takyk, Allahyň azaby örän ýowuzdyr." (Mäide 2)

Eger bu zatlar düşnükli bolan bolsa, Hemişelik Komitet möminleriň aýallaryna Beýik Allahdan gorkmaklygy, bedeniň hemme ýerini doly örtýän uzyn köýnek (elmydama) geýmekligi, ýat erkeklerden (ýüzlerini) ýapmaklaryny wesýet edýär, Allah we Resulyňa ytagat edip, boýun egip, bozuklyga, meýillendirmä eltýän ýollardan daşda bolmaklary üçin”

Hemişelik Komitetiň indiki beýany:

(1) Bärde göz önünde tutulýan eşikler aýal-maşgalanyň daşaryk, köpçülige geýip çykyan geýimleridir.

“Yslamyň ilkinji döwründe möminleriň aýallary gaty asylly-päkdiler, juda haýaly, sarpalydylar, (bu zatlar) Allaha we Resulyna imanyň berekedi, Kitap we Sünnete eýermegiň esasyndadyr. Ol wagt aýallar örtýän eşikler geýerdiler, öz aralarynda jemleşenlerinde bihaýalyk etmezdiler, açmaly däl ýerlerini açmazdylar. Asyrdan asyra şu golaý zamana çenli musulman aýallar şeýlediler, Hamd Allaha bolsun, (Allaha şükür), tä olara ahlak şeýle hem geým azgynlygy girýänçä, olaryň birnäçe sebäbi bardyr, ýöne ol mowzugyň ýeri bärsi däldir.

Hemişelik Komitete gelip gowuşýan aýallaryň öz arasyndaky geýinmekligiň kadalary hakyndaky soraglara esaslanyp, şeýle beýan edýäris:

Musulman aýallara haýaly bolmaklary parzdyr, haýa Pygamberimiziň habar berşi ýaly imanyň şahalaryndan bir şahadyr, aýalyň örtünip gezmegi, sarpasyny saklap, bozuklykdan we münkürlükden daşlaşdyrýan häsiýetlere eýe bolmagy - şerigatyň we adatyň buýran haýa häsiýetindedir.

Aýalyň başga aýala äşgär etmäne rugsat ýerleri edil aýalyň öz mähremlerine (kaka, dogan, jigi, gaýyn ata ...) äşgär etmäne rugsat ýerleri ýalydyr, ýagny, adat boýunça aýalyň öz öýünde işläp ýören halyndaky geýinşidir, aýatda aýdylyşy ýaly:

"Olar ýanyoldaşlaryndan, kakalaryndan, gaýnatalaryndan, öz ogullaryndan, ýanyoldaşynyň ogullaryndan, erkek doganlaryndan, erkek doganlarynyň ogullaryndan, aýal doganlarynyň ogullaryndan, (özlerine degişli hyzmatkär zenan ýa-da özleri ýaly musulman) aýallardan, şeýle hem gol astyndaky (gul-gyrnaklardan), aýallara (jynsy) duýgusy galmadyk erkek (hyzmatkärlerden), aýallaryň uýat ýerlerinden bihabar çagalardan başgalara beden agzalaryny görkezmesinler." (Nur 31)

Aýat-hadyslardaky aýalyň geýinşi şular ýaly bolany üçin, pygamberiň, sahabalaryň we olara eýerenleriň aýallary bu buýruklara berk ýapyşandyrlar. Aýatda agzalyan äşgär etmek rugsat ýerleri - aýalyň öýde öý işleri bilen meşgul wagty äşgär edýän ýerleridir: başyny, ellerini, boýnuny, dabany äşgär edip biler, emma mundan beter açynmaklyk Kitapda we Sünnetde rugsat däldir, şeýle hem, aýalyň artykmaç açynmaklygy - hatda aýallar üçin pitne bolup

biler (ters täsir edip biler), ondan daşary aýtsak - beýle etmek başga aýallara ýaramaz görelde bolmakdyr, haýasyz eşikler geýýän kapyrlara meňzemekdir, hadysda şeýle diýilýär:

"Kim bir kowma (halka, ile) meňzese, şolardan bolar." (Ahmet, Ebu Dawud)

Muslimyň öz "sahyhynda" pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) Abdullah ibn Amryň egninde iki sany muasfar (ýagny, şafran bagyndan reňklenen) köýnegi görüp şeýle diýýär:

"Bular kapyrlaryň geýimleridir, şonuň üçin olary geýme!"

Muslimyň başga habar beren hadysy:

"Adamlardan iki synp bar , olar ot eýeleridir, ýöne entek olary men göremok, birinjisi: ellerindäki sygyrlaryň guýrugy ýaly gamçylary bilen adamlary urýan kowum, ikinjisi: eşikli ýalaňaç aýallar (ýagny, dar we ýuka eşik geýerler), olar özleri (hakdan) daşda bolup, (beýlekileri hem) azdyrarlar, olaryň kelleleri edil bir tarapa gysaryp duran düýäniň örküji ýalydyr (ýagny, özlerine çekmek üçin saçlaryny depesine jemläp bezärler) olar Jennete girmezler ysyny hem almazlar (ýogsa onuň ysy 70 ýyl ýol-ýörelgelik daşlygynda bildirýändir)."

"eşikli ýalaňaç" sözüniň manysy - örtmeýän eşik geýer, ýöne hakykatda ol ýalaňaçdyr, edil endamy aýdyň edýän, içi görnüp duran eşik ýaly, ýa-da bedeniň syratyny mälim edip duran dar geýim ýaly, ýa-da käbir agzalaryny ýapmaýan gysga köýnek ýaly.

Musulman aýallara hökman bolan zat - möminleriň eneleriniň (pygamberimiziň aýallarynyň), sahabalaryň aýallarynyň ýoluna eýermekdir, Allah olardan we olara ýagşylykda eýeren bu ymmatyň aýallaryndan razy bolsun, şeýle hem, sarpa saklamaklyga, ýapynmaklyga yhlas bilen ýapyşmak, bu zatlar bozuklyga eltýän ýollardan saklar, haý-höwesiň azgynlyga iterýän ýollaryny ýapar.

Goşmaça aýtsak, musulman aýallara kapyr, bozuk kapyr aýallara meňzedýän eşikleri geýmek gadagandyr, muny Allah we Resuly haram edendir, Allaha we Resulyna boýun egip, Allahyň sogabyny umyt edip, azabyndan gorkup musulman aýallar bu zatlardan häzir bolmalydyrlar.

Şeýle hem, musulman erkekler öz golastyndaky aýal-gyzlara (biperwaýlyk etmekden) Allahdan gorkmalydyrlar, olaryň Allahyň we Resulynyň haram eden, ýarym-ýalaňaç, açyk, özüne çekiji eşiklerini geýmeklerine ýol bermeli däldirler, olar bilsinler, olar gözegçidirler we kyýamat gününde öz golastyndakylardan jogapkär boljakdyrlar (golastyndakylar hakynda hasaba çekiljekdirler).

Allahdan musulmanlaryň hal-ahwallaryny düzetmegini, hemmämizi iň dogry ýola salmagyny dileýäris, elbetde Ol Eşidiji, ýakyn we (dogalara) jogap berijidir, we sallallahu alä nebiýýinä Muhammed we alä älihi we sahibihi.”

Hemişelik Komitetiň bihaýalygy çap edýän gazet-žurnallar baradaky beýany:

“ Häzirki zamanda musulmanlaryň başlaryna uly synaglar gelýär, bozuk-azgynlyk olaryň üstlerine abanyp durandyr, musulmanlaryň köpüsi (bu günälere) düşendirler, ýaramazlyklar köpeldi, utanman, gorkman adamlar günäleri açyk edip ugradylar, bu zatlaryň sebäbi - Allahyň dinine perwaýsyz garamak, Onuň şerigatyny, çäklerini sylamazlyk, tagzym etmezlik, şeýle hem, düzedijileriň ýagşylygy buýrup, ýamanlykdan gaýtarman gezip ýörmekleri, takyk, musulmanlaryň bu belalardan, musybetlerden halas bolmagynyň ýeke-täk ýoly Beýik Allaha çyn toba etmek, Onuň emirlerini, gadaganlyklaryny sylamak, tagzym etmek, günälileriň (akylsyzlaryň) ellerinden tutup, olary haka çekmekdir.

Häzirki zamanda peýda bolan bozuklyklaryň birisi - fesadyň (azgynlygyň) täjirleriniň, bihaýalygy ýaýradyjylaryň, möminleriň arasyna azgynlygy sokýanlaryň işleri bolan, bihaýa žurnallaryň çap edilmegidir. Bular ýaly zatlary çap edijiler Allah we Resulynyň emirlerine garşy gelýändir. Bozuklyga, azgynlyga iterýän ýarym-ýalaňaç suratlar, adamyň jynsy islegini artdyryjy özüne çekiji ýüzler bularyň hemmesi Allah we Resulynyň haram eden zatlarydyr, bu žurnallaryň apatlary:

- 1) Žurnalyň daşky we içgi ýüzündäki azdyryjy suratlar.
- 2) Iň gözəl bezegdäki aýal-gyzlar haramlyga meýillendirýärler.

3) Utançsyz, ahlaksyz sözler, haýa-namysdan daşda bolan goşgular, sarpany ýok ediji, ymmaty zaýalaýjy ahlaklar.

4) Uýatly söýgi-yşk wakalary, bozuk artistleriň, tansçylaryň habarlary.

5) Bu žurnallar ýarym-ýalaňaçlyga, (mähremsiz) saparlara, (erkek-aýal) garylmagyna, hijaby (örtünmegi) taşlamaga açyk-aýdyň çagyryandyr.

6) Ýarym-ýalaňaç, azdyryjy geýimleri musulman aýallara hödürlemek, olary açynmaklyga, bihaýalyga, azgyn-bozuk aýallara meňzemäge meýillendirmek.

7) Ol žurnallarda erkek-aýallaryň gujaklaşmagy, öpüşmegi ýaly haram suratlar bardyr.

8) Olarda joşgunly gürrüňler ýazylýar, ol gürrüňler ýaşlaryň hyjuwyny, duýgusyny oýaryp, olary azaşdyryjy bozuk ýollara iterýär, şeýdip, ýaş oglan-gyzlar söýgiň yşgyna düşüp, günälere azgynlyklara baş urýarlar. Bular ýaly bolup näçe oglan-gyzlar şol žurnallaryň täsiri esasynda heläk boldular, dine ters gelýän, öz ýaradylyşyna garşy gelýän zatlary edip ýoldan çykdylar. Sebäbi bu neşir edilýän zatlar ýaşlaryň akyllaryna, zehinlerine, pikirlerine täsiri uludyr.

Netije: bu žurnallaryň diregi - aýal-gyzlaryň bedeni bilen söwda etmekdir, gynansak-da, şeytan olary (aýal-gyzlary) dolulygyna azdyryp, bütinleýin ýoldan çykarandyr. Neşir edýänleriň maksatlary - haramlygy ýaýmak, gymmatlyklary ýok etmek, musulman aýallary azdyrmak, Ýslam jemgyýetini ýagşyny-ýamany tanamaýan, Allahyň päk şerigatyna gadyr goýmaýan, haýwan sürisine öwürmekdir⁽¹⁾.

Bu zatlara esaslanyp Komitet şeýle beýan edýär:

1) Bular ýaly bihaýa žurnallary çap etmek haramdyr, tapawudy ýok, diňe aýallaryň geýimleri bolsun, ýa-da umumy bolsun hemmesi haramdyr, muny eden bolsa, şu aýatdan paýyna garaşsyn:

(1) Bellik: bu neşir edilen beýan entek telewideniýäň, internetiň ýaýramadyk wagty çap edilen, aslynda bu agzalanlar diňe žurnallara degişli bolman eýsem internet sahypalaryna, jemgyýet ulgamlaryna, häzirkiz zamanda giňden ýaýran bütin wirtual üşmeleňlere degişlidir.

"Iman getirenleriň arasynda bozuklygy ýaýratmagy halaýanlar üçin dünýäde we ahyretde jebir-jepaly azap bardyr. Allah bilýär, siz bolsa bilmeýärsiňiz." (Nur 19)

2) Nähili wezipede bolsa-da bular ýaly çaphanada işlemek haramdyr, edarasy bolsun, redaksiýasy bolsun, çap bölümi bolsun, paýlaýjy bölümi bolsun tapawudy ýok, çünki, bularyň hemmesi günä, batyl, bozuk işlerde ýardamlaşmakdyr, aýatda bolsa Allah şeýle diýýär:

"Siz ýagşylykda we takwaçylykda biri-biriňiz bilen arkaşaň! Günä işlerde we duşmançylykda biri-biriňize ýardam bermäň! Allahdan gorkuň! Takyk, Allahyň azaby örän ýowuzdyr." (Mäide 2)

3) Bu žurnallary hiç ýollar bilen ýaýratmak, hiç wesile bilen ýaýmak rugsat däldir, çünki, bu şere itermekdir, azgynlyga çagyrmakdyr, emma hadysda pygamberimiz (Sallallahu aleyhi we sellem) şeýle diýýär:

"Kim erbetlige çagyrsa, oňa şol erbetlikde boýun bolanlaryň hem günäleri ýazylar, (şol erbetlikde boýun bolanlaryň) günäleri bolsa azalmaz." (Sahyh Muslim).

4) Bu žurnallary satmak gadagandyr, ondan gazanylan pullar haram pullardyr, bular ýaly zada baş uran kişä Allaha çyn toba edip, ol haram gazançdan saplanmagy parzdyr.

5) Musulmana bular ýaly žurnallary satyn almak, olary jemlemek, saklamak haramdyr, çünki musulman adam bozuklygy ýygnamaz, şeýle hem, olary satyn almak - çaphana kömek etmektir, olaryň gapjyklaryny giňeltmektir, olary öndürmeklige we ýaýratmaklyga itermekdir. Musulman adam bular ýaly zatlary öýe salmadan seresap bolmaly, ogul-gyzlarynyň bular ýaly ýaramazlyklara düşmeklerinden häzir bolmaly, çünki, ol gözegçidir, öz golastyndakylar hakynda kyýamat gününde hasaba çekiljekdir.

6) Musulman adam bular ýaly zatlara seretmekden gözlerini saklamalydyr, Allah we Resulyna boýun bolup, bozuklykdan daşda bolmalydyr. Ynsan özüni günäsiz saýyp, özüne göwni ýetmeli däldir, pygamberimiziň habar berşine görä şeytan ynsanyň damarlarynda gan bolup akýandyr, Ýmam Ahmet (Allah oňa rehmet etsin) aýtdy: **"Näçe bakyşlar ynsanyň kalbyna bela oklady, kim bular ýaly zatlara**

baglansa onuň kalby we haýaty zaýalanar, ony iki dünýede-de peýda bermejek zatlara iterer, çünki, kalbyň we haýatyň düzüw bolmagy - Allaha baglanmaktadyr, Oňa ybadat edip, ýalbarmagyň lezzetindedir, gursagyňy dolduryp Ony söýmekdedir.”

7) Allahyň Yslam ýurtlaryna baş edip goýan kişilerine musulmanlara nesihat etmek, olary bozuklykdan we bozuklardan daşlaşdyrmak, olaryň dinlerine we dünýälerine zyýan berýän zatlary aýyrmak parzdyr, şol sanda, bular ýaly azgyn žurnallary neşir etmegi, ýaýratmagy olaryň şerinden gorap, gadagan etmelidir. Muny etmek - Allaha we Onuň dinine ýeňiş bermekdir, rowaçlygyň, üstünligiň, ýer-ýüziniň häkimliginiň sebäbidir, şu aýatda aýdylyşy ýaly:

"Allah özüne (dinine) kömek edenlere hökman ýardam berer. Takyk, Allah çäksiz kuwwatlydyr, Gudraty güýçlüdir. Olar özlerine häkimiýet berenimizde namaz okan, zekat beren we ýagşylygy ündäp, ýamanlygy gadagan eden adamlardyr. İşleriň netijesi (soňy) Allaha degişlidir." (Haj 40-41)

we sallallahu alä Nuhammed we älihi we sahbihi.”

Şunluk bilen bu kitapçany tamamlarys, Beýik Allahdan musulman aýal-gyzlary düzetmegini we olary görner-görünmez belalardan goramagy dileýäris.

**WE ÄHIRU DAGWANA ENIL HAMDU LILLÄHI ROBBIL
ÄLEMIÝN, WE SALLALLAHU ALÄ NEBIÝÝINÄ MUHAMMED
WE ALÄ ÄLIHI WE ESHABIHI EJMÄGYÝN.**